

MUNTANYA

4,30€ / ANY 134 / OCTUBRE 2010 / 891

CEC

Andorra

Itineraris naturalistes

MUNTANYES DE L'IRAN

Mont Damavand, el sostre de Pèrsia

EXCURSIONISME

Norbert Font i Sagué, excursionista

III CONCURS DE FOTOGRAFIA DE LA REVISTA MUNTANYA

Guanya dos caps de setmana (hotel+forfets) a Vallnord (Andorra), o emporta't un material de primera classe per a la pràctica de l'esquí, a més d'un lot de llibres de muntanya.

BASES

PARTICIPANTS

Poden participar tots els fotògrafs, aficionats o professionals que ho vulguin.

TEMA

L'esquí i el seu entorn. Fotografies d'esquí de muntanya, nòrdic, alpí, snowboard o qualsevol altra de les modalitats que es puguin practicar a la neu, tant en l'àmbit esportiu com en la competició.

OBRES

Les obres es presentaran amb arxius digitals en format JPEG. Cada autor podrà presentar fins a un màxim de tres fotografies. La mida i el format recomanable és de 24 x 36 cm amb una resolució de 300 ppp.

PRESENTACIÓ

Les fotografies s'enviaran per correu postal, gravades en un CD o DVD. Juntament amb aquest CD/DVD s'hi adjuntarà la butlleta d'inscripció en un sobre tancat. A la coberta del sobre hi ha de figurar el pseudònim emprat, el mateix que ha de constar en el CD/DVD, i el títol de l'obra.

DATA D'ADMISSIÓ I ENVIAMENT

Fins al 30 de desembre del 2010, al Centre Excursionista de Catalunya (Paradís, 12, 08018 Barcelona).

JURAT

Serà designat per la Redacció de la revista *Muntanya* entre persones de prestigi reconegut en l'àmbit de fotografia de muntanya i entre els patrocinadors del concurs. La seva decisió serà inapel·lable i, si escau, resoldran les incidències que hi pugui haver.

Tema: Esquí

Guanyador
2 caps de setmana
(hotel + forfets)
per a dues persones a

vallnord
ANDORRA

HOTEL MÀGIC MASSANA ****
ABBA XALET SUITES****

+ un lot de llibres

Conjunt valorat en 750 €

Finalista
pells POMOCA
ADVENTURE GLIDE i
motxilla FERRINO LITE 25
+ un lot de llibres

Conjunt valorat en 350 €

DECISIÓ

La decisió del Jurat es farà pública durant la primera quinzena de gener del 2011 a través del web www.cec.cat.

PREMIS

Guanyador: dos caps de setmana a VALLNORD (Andorra), en Hotel en AD (ABBA XALET SUITES****, HOTEL MÀGIC MASSANA****) i forfets per a dues persones, a més un lot de tres llibres.

Finalista: pells d'esquí de muntanya POMOCA ADVENTURE GLIDE, destinades a esquiadors de muntanya i a competidors amateurs, amb tecnologia Pomoca Safer Skin (70 % mohair, 30% niló); una motxilla d'equi FERRINO LITE 25, de poliester, amb butxaques per a sonda i pala, portapiolets, cinta de compressió i compatibilitat amb bossa d'hidratació, a més d'un lot de tres llibres.

ALTRES CONSIDERACIONS

■ Les fotografies premiades es publicaran a la revista *Muntanya* i s'enviarà gratuïtament un exemplar als concursants.

Informació i consultes: revista.muntanya@cec.cat / www.cec.cat

Lot de llibres:

- 100 anys d'esquí a Catalunya. Passions de neu. Antoni Real
- Objectiu infinit. L'ambiciosa i intensa creació fotogràfica d'Ignasi Canals i Tarrats. Josep Maria Cuenca - Ramon Barnadas
- Flora i vegetació. Josep Vigo i Bonada

6

14

24

30

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY 134 / NÚM. 891 / OCTUBRE 2010

ARTICLES

- 6 Un tomb per l'Andorra lacustre
F. Xavier Gregori
- 14 Itineraris naturalistes a les valls d'Andorra
Ferran Alexandri
- 24 Mont Damavand, el sostre de Pèrsia
Txema Castiella i Marta Carranza
- 30 N. Font i Sagué, excursionista. Les «impressions d'istiu»
Enric Aragonès i Valls

SECCIONS

- 5 Editorial
- 40 Vies d'escalada
- 42 Llibres i mapes
- 44 La motxilla de muntanya
- 49 Amics de la muntanya
- 50 Itineraris excursionistes

Portada: La collada de Ferreroles al fons, a la dreta, des de l'Estanyó. Vall de Sorteny (Andorra). Foto: Valentí Zapater.

Redacció i administració
Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10 i 12
08002 Barcelona
Tel.: 933 152 311
Fax: 933 151 408
revista.muntanya@cec.cat
www.cec.cat

Subscripcions
Tel.: 933 152 311
Subscripció anual: 24 €
(sis números)

Publicitat
Tel.: 696 206 159
revista.muntanya@cec.cat

Dipòsit legal
B-545-1958

ISSN
0212-2111

Impressió en paper ecològic

Director
Ferran Alexandri
ferran@alexandri.cat

Edició i assessorament lingüístic
Estudi Ferran Alexandri
www.alexandri.cat

Secretari de redacció
Ernest Godó

Consell de redacció
Francesc Beato
Jordi Bernat
Joan Campaña
David Mengual
Enric Nosàs
Josep M. Sala
Valentí Zapater

Disseny i maquetació
Estudi Toni Inglès
www.toni-ingles.com

Cartografia
Albert Martínez

Impressió
IGOL, S.A.
www.igol.es

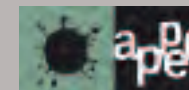
Publicació d'articles
Per publicar articles a la revista *Muntanya*, descarregueu-vos les normes de presentació d'originals a www.cec.cat (Publicacions, Revista Muntanya).

La revista *Muntanya* respecta les opinions expressades a través dels articles dels seus col·laboradors, però no les comparteix necessàriament, fent propis només els continguts de l'editorial.

El Centre Excursionista de Catalunya, a l'efecte previst en l'article 32.1, paràgraf segon del TRLPI vigent, s'oposa expressament a què qualsevol de les pàgines de la revista *Muntanya*, o una part d'aquestes pàgines, siguin utilitzades per a la realització de revistes de premsa.

Qualsevol acte d'explotació (reproducció, distribució, comunicació pública, posada a disposició, etc.) de la totalitat o d'una part de les pàgines de la revista *Muntanya*, requerirà l'autorització oportuna, que serà concedida per CEDRO (www.cedro.org).

La revista *Muntanya* és membre de:

Centre Excursionista de Catalunya ¡FES-TE'N SOCI!

ACTIVITATS

- Més de 50 activitats mensuals
- Excursionisme
- Esquí
- Espeleologia
- Escalada
- Senderisme
- Ral·lis de muntanya
- Acampades
- Esports d'aventura
- Participació en curses i marxes
- Bicicleta tot terreny
- Concursos de fotografia
- Cinema amateur
- Activitats musicals i artístiques
- Exposicions
- Geografia i ciències naturals
- Activitats esportives al mar
- Activitats culturals

SERVEIS

- Assegurança d'accidents per a tot el món
- Revista *Muntanya* (bimestral)
- Butlletí d'activitats (mensual)
- Preu especial als refugis
- Escola de Muntanya (més de 35 cursos anuals)
- Descomptes en els forfets
- Lloguer de material de muntanya i d'esquí

Nou Can Caralleu

El Centre Excursionista de Catalunya és una de les entitats que gestiona actualment el complex esportiu Can Caralleu. Els socis del CEC tenen condicions econòmiques avantatjoses, en les modalitats d'abonament.

ADHERIT A:

Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya
Federació Catalana d'Esports d'Hivern
Federació Catalana d'Espeleologia
Federació Catalana de Fotografia

Asociación Española de Camping i Caravana
Federació Catalana de Ciclisme
Federació Catalana d'Esports de Paràlisi Cerebral
Federació Catalana d'Esports de Minusvàlids Físics

Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10 i 12 / 08002 Barcelona
933 152 311 / www.cec.cat

ES LLOGA PER TOT L'ANY ANNEX INDEPENDENT DE MASIA

- ESTAT IMPECABLE I PRECIOSOS VISTES AL MAR I AL PIRINEU. SUPERFÍCIE 45 M² (CABUDA PER A 2 PERSONES).
- ENTORN NATURAL PARC SERRALADA LITORAL (EL MARESME) A 400 M D'ALÇADA.
- IDEAL PER VIURE A PAGÈS I TREBALLAR A BARCELONA, MATARÓ O GRANOLLERS
- 750 € / mes (IMPRESCINDIBLE AVAL I NÒMINES)

CONTACTEU AL 695 249 521

VIATGE AL PAÍS DEL PÈNDOL L'URRS de 1977 Original de Lluís Grifell

El llibre recull les vivències i les anècdotes d'un viatge a l'URSS l'estiu de 1977.

Una exposició distesa d'aquell país i la seva societat tan aïllats de nosaltres durant molt anys.

Zenobita Edicions / PVP: 15 € / Exemplars a la venda a l'Àrea d'Atenció al Soci del CEC (Paradís, 12)

Especial Andorra

En aquest número de la revista *Muntanya* han coincidit uns d'articles que descriuen itineraris i propostes excursionistes i naturalistes a Andorra. Per això no hem dubtat gens en dedicar aquest número a aquest petit país dels Pirineus. Començarem per un paisatge lacustre, que mostra una part del territori andorrà poc coneguda, des del Refugi del Estany de la Pera fins a Escaldes. No deixarem l'aigua i endisarem a la vall de Sorteny, declarada parc natural el 1999 per descobrir-hi l'esclat floral del recent estiu. I encara més: continuarem fins a la poc freqüentada vall d'Enclar i fins al cim del mateix nom, recer de l'isard i els rapinyaires.

En el nostre afany per conèixer els cims del món, presentem en aquesta ocasió una ascensió al Damavand, la muntanya més alta de l'Iran. Descriure cims emblemàtics d'alta muntanya de països allunyats és una de les opcions que l'excursionista d'avui ha de tenir en compte, sobretot perquè aquests cims formen part del paisatge que tots compartim: la muntanya.

Ens queda només una edició de la revista *Muntanya* per acabar el 2010, i al llarg d'aquesta temporada hem dedicat un homenatge al centenari de la mort de Norbert Font i Sagué. Hem procurat no publicar les mateixes fotografies de sempre, les mateixes coses de sempre, i hem volgut ser una mica més originals. Comptant amb l'ajut de veritables especialistes hem anat mostrant textos i imatges prou interessants i, fins i tot, curiosos, com ara la corda de cànem i el casc de bomber de Font (que es conserven al CEC) al nº 888 de *Muntanya* o els dibuixos, gairebé de còmic, de l'aventura africana (*Quadros del Sahara*) al nº 890. En aquesta ocasió, reservem també un apunt interessant sobre el personatge: un text inèdit que escrigué Font sobre les altes valls del Ter.

Ferran Alexandri

Director de *Muntanya*

25 anys de la conquesta catalana de l'Everest

El 28 d'agost d'aquest any s'han complert els 25 anys de l'expedició catalana que va aconseguir coronar el cim de l'Everest. El primer intent català fou el 1982 quan es va arribar als 8.500 m; però no seria fins al 28 d'agost de 1985 que s'assoliria el sostre del món per part dels catalans.

Tots aquests fets, d'una gran importància esportiva, tingueren una acollida molt significativa entre la ciutadania i el món alpinístic mundial, on els muntanyencs catalans tenien una reputació merescuda, comparable amb altres països amb una gran tradició alpinista.

Cal fer palès que les primeres expedicions a l'Everest, organitzades per altres països, tenien un caràcter que anava una mica més enllà d'un esdeveniment esportiu que podríem dir «d'estat», de manera que, fins i tot, estaven formades per militars o amb components totalment dedicats a l'objectiu d'assolir el cim més alt de la terra.

Certament no fou aquest el cas ni del primer vuitmil català ni de l'Everest, on els expedicionaris havien de compaginar les seves ocupacions laborals amb una expedició d'aquestes característiques, ni tampoc tingueren el reconeixement per part de les administracions que uns èxits tan importants es mereixien.

Assolir l'Everest no és una empresa fàcil. Requereix un equip ben entrenat, amb un alt nivell tècnic i una direcció molt competent, juntament amb unes bones connexions internacionals, coneixements dels països i de les seves dificultats per disposar de permisos i moltes altres coses que només els equips de primer nivell poden fer possible una gesta com la que ara celebrem.

Per més que es digui que a Catalunya els esports de muntanya són els més practicats amb esportistes de gran nivell, el suport per part de les administracions en tots aquests anys ha estat puntual, però mai prioritari.

Josep Manel Puente

President del CEC

La cara nord de l'Everest

Vaig estar tot el matí buscant una fotografia de portada com aquesta, que resumís els elements principals del parc natural de Sorteny: aigua, flors, verd, muntanyes i excursionistes, amb un bon cel. Després de diversos intents insatisfactoris al riu Sorteny vam arribar a l'Estanyó. Els núvols començaven a créixer i vam haver de córrer per realitzar la fotografia aprofitant un últim raig de sol tímid. Tot baixant amb el cotxe va començar la tempesta.

Fotògraf:

Valentí Zapater.

Càmera:

Canon EOS 20D.

Objectiu:

Canon EF 17-40 mm f/4 L USM a 17 mm.

Exposició:

f/10, 1/25 s, ISO 100.

Trípode i filtre degradat neutre.

Òscar Cadiach al cim de l'Everest l'any 1985.

Un tomb per l'Andorra

L'estany de Serra Mitjana encauat dins la raconada de la Maiana

L'estany de Serra Mitjana i el circ d'estany Blau al rerefons.

lacustre

Text i fotos: **F. Xavier Gregori**

Petita travessa per conèixer alguns dels estanys que engalanen la muntanya andorrana

La longitud del canviant recorregut proposat i la proximitat dels estanys i cims que es van trobant, fa aconsellable de fer aquesta ruta en dues jornades, per la qual cosa ens resulta molt útil el refugi guardat dels Estanys de la Pera, així com els refugis lliures de Perafita i de Fontverd, aquest darrer a la vall del Madriu. Amb tot el que donen de si els llargs dies d'estiu, encara ens podem permetre assolir el cap de Tossa Plana de 2.618 m, el tossal de la Truita, que s'enlaira fins a la cota dels 2.752 m, i fer una escapadeta per conèixer l'ocult estany de Serra Mitjana, que ens ve de pas. Cal esmentar que gairebé tot el recorregut està abalissat amb les franges en blanc/vermell del GR. La diferència amb el Gran Recorregut del Principat (GRP) és que la franja blanca passa a ser groga. Només en els trams en els quals el GRP coincideix amb el GR, aquest passa a tenir prioritat.

ITINERARI BASE

Un cop situats en el punt assenyalat de la carretera de la Plana (0:00 h – 1.232 m), indret amb escasses opcions per estacionar, empenem el gastat camí de la Muntanya que ens fa recordar el seu passat històric. Avancem vall endins per aquest camí empedrat de granit que organitza la vall, mut testimoni de temps passats, fins que gairebé trepitgem el pont Sassanat, en el curs baix del riu Madriu, que baixa fragorós. En aquest moment s'abandona el GR 7, enfilant per una senda el terraplè de la qual ens flanqueja per la dreta. De seguida contactem amb un altre camí que s'inicia uns metres abans del pont (encara que nosaltres l'agafem allí), senyalitzat amb els clàssics punts grocs que representen els recorreguts de menor envergadura. Anem pujant per un bon camí, entre l'espessor de falgueres i avellanoses, i tot d'una arribem a la borda del Boïgot, perfectament integrada en el paratge (0:20 h – 1.364 m), on raja una font cabalosa. El camí que continua pujant dreturer pel costat esquerre del ensordidor riu, entre aglomeracions granítiques i una profusa vegetació, resulta d'allò més agradable. Assolida una altura prudencial se surt del boscatge allà on ens reunim amb el riu de Perafita (0:45 h – 1.529 m).

Un cop a la ribera oposada, després de travessar-lo una mica precàriament salvant uns pocs troncs, ens afegim al genuí camí de Perafita. Allà tornem a trobar les balises vermelles i blanques del GR. El ben traçat camí traguin remunta sempre més o menys contigu al curs fluvial, entre la fronda d'avets, pins negres, sòbries porcions herbades i extensions de blocs enormes condicionades que faciliten el trànsit. Colzada rere colzada, ens alcem vall

Rètol a la carretera de la Plana, on comença el recorregut.

*El pic de Monturull
des de l'estany Gran
de la Pera.*

El camí
resulta solaç i
entretingut
entre el pi
negre, rocam,
nerets i
parcel·les
herbades,
humides de
vegades, on
cada temporada
hi pasturen els
cavalls

endins i ens delectem amb una infinitat de remorosos salts i breus cascades a cada nou repetjò del camí, que amenitzen el recorregut i fan entretinguda la pujada. A poc a poc el terreny s'ageu, es deixa enrere la part densa del bosc i cada cop més orientats a llevant, assolim les prades del damunt on el camp de visió s'escampa d'allò més. Poc més enllà de la primitiva cabana de la Pleta, força mimetitzada en el terreny, que veiem allunyada a l'esquerra, arribem al Refugi de Perafita (2:20 h – 2.200 m).

Molt ben ubicat com gairebé tots els refugis forestals del Principat d'Andorra, afegeix una extensa panoràmica circumdant. La part lliure dona cabuda a unes 6/8 persones en lliteres metàl·liques, amb taula, banc i xemeneia. Dependència tancada per a ús dels pastors. Llenya i aigua als voltants. Les balises en groc i vermell de la GRP, amb les que coincidim aquí, ens guien cap a l'emplaçament on s'acomoda l'estany de la Nou (2.231 m). Hi arribem de baixada entremig dels pins negres i els nerets, distanciat uns 10 minuts escassos. De l'encisador paratge on s'està el polit estany, si continuem l'itinerari previst, no és necessari tornar a passar pel refugi. Prendrem, doncs, una drecera que contorneja l'estany pel sud, que sobremunta un turonet herbós, es decanta després cap a una prada probablement amarada d'aigua que cal creuar i, més enllà, s'incorpora en perpendicular a la fressada ruta del GR 11.10 que portàvem.

Planells de Perafita (2:45 h - 2.245 m). Després d'una breu treva més o menys horitzontal per

aquesta planura, el sender mostra la intenció de continuar pujant cap al SE, inicialment entre herbassars. Ens trobem immersos en un vast territori record de la glacera que antany va modelar el paisatge, tot ell sembrat de blocs erràtics, amb la seva forma de circ on actualment reposen escalonadament els estanys de Perafita. Variats en el seu ambient es troben més enllà de la nostra ruta, encara que poc distants. Trobem l'estany inferior a 2.365 m i el superior a 2.465 m, encaminant-se cap a ells un corriol fàcil de recórrer. El sender principal abalissat va alçant-se de flanc gradualment per terreny sorrenc i pedregam solt i esmicoladís. L'última mitja hora de moderat pendent, ascendim a través d'un relleu extens, monòton i desolat, de vegetació esquarterpa. Avancem amb la vista fixada cap a la carena fronterera, sempre llunyana que acabarem assolint en el punt més baix i planer anomenat collet de Sant Vicenç o port de Perafita, segons el mapa que es dugui (3:40 h – 2.575 m).

Aquest tradicional pas es presenta ampli i de distret nou panorama, amb una considerable fita de pedres, per on traspasa la senda GR 11.10 i s'endinsa a la comarca de la Baixa Cerdanya, en direcció al proper refugi que aviat veurem. Al començament, la traça que hi baixa ho fa per un terreny força sorrenc, pedregós i descarnat, molt semblant al que hem trepitjat en territori andorrà recorrent la darrera pujada. Finalment, arribem al Refugi dels Estanys de la Pera (4:15 h – 2.357 m). Un cop hostatjats, podem recórrer els estanys allà a prop, que curiosament es troben

a menys altitud que el refugi. L'estany Gran a 2.350 m s'estén amb major superfície als peus del pic de Monturull (o tossal de la Truita) i l'estany Petit a 2.308 m, molt acollidor en el seu ambient de grans pins que l'envolten gairebé per complet.

En reprendre l'itinerari al dia següent, abandonem el refugi utilitzant el mateix recorregut de l'anada, i una altra vegada trepitgem la divisòria a la llum d'un nou dia. Collet de Sant Vicenç (4:55 h – 2.573 m). Moment àlgid per emprendre opcionalment l'ascensió al pic de Monturull. Baixarem del port retrocedint pel sender GR, en direcció al Refugi de Perafita, distant uns 50 minuts del port. Si no està previst, no és necessari arribar fins allà per continuar l'itinerari. En aquest cas, el més a prop és la intersecció de senders en les praderies del planells de Perafita (5:35 h – 2.245 m). En aquest punt farem una marrada cap al nord seguint una senda suggerida a trams mitjançant fites de pedres, que remunta per un fondal curt amb alguna porció de bosc. Aquesta drecera ens porta a una extensa zona herbada molt freqüentada pel bestiar, sobretot cavalls, on ens trobem amb la traça de la ruta GRP, abalissada en groc i vermell, que s'enfila pausadament fins a la collada de la Maiana (6:10 h – 2.426 m). Aquest lloc és obert i, per tant, ventós; no obstant això, resulta propici per avaluar tot el que s'ha fet fins ara i la magnífica ocasió que hom té d'ascendir sense complicacions a un excel·lent mirador de la contrada, l'atractiu cap de Tossa Plana, abans de reprendre l'itinerari de baixada per l'altra conca.

El descens que ve ara per una senda igual de batuda i abalissada ens fa passar un corral al costat de la primera línia de bosc que a continuació recorrem. El camí resulta solaç i entretingut entre el pi negre,

rocam, nerets i parcel·les herbades, humides de vegades, on cada temporada hi pasturen els cavalls. Tot això adobat amb bones panoràmiques de la dilatada capçalera de la vall del Madriu en la llunyania, la meridional serra Mitjana i la granítica mola del pic dels Estanys. Immillorable ocasió per conèixer de ben a prop el singular racó que amaga l'estany de Serra Mitjana, apartant-nos per una estona del recorregut principal proposat, a partir d'una pronunciada colzada del camí, a la cota dels 2.226 m. Continuem baixant sense entrebancs, tot i que a estones el camí es troba una mica desfet i

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

Més informació

Situació: Parròquia d'Escaldes - Engordany / Lles de Cerdanya.

Població de referència: Les Escaldes.

Accés: Per la carretera de la Plana (CS-101) fins al km 7, a prop de l'encreuament que duu a l'estany d'Engolasters.

Temps estimat: 8 h 45 min (recorregut bàsic).

Total acumulat: 1.780 m (recorregut bàsic).

*Fent el camí que
recorre la ruta GRP
que duu a la pleta de
la Maiana.*

Cabana i refugi de
Fontverd.

Més informació

Refugi dels Estanys de la Pera.

Guardat de l'1 de juliol
al 15 de setembre
i alguns caps de
setmana a concretar.
☎ 973 293 108 /
628 750 099.
☎ FEEC: 934 120 777.

pedregós, gens estrany si tenim en compte que estem recorrent un terreny eminentment morrènic. Al cap de vall desemboquem a la placidesa de la pleta de l'Estall Serrer (6:50 h – 2.060 m). Travessem la prada proveïda d'una singular cabana de pedra que pot albergar en precari unes 3/4 persones. Des d'aquí seguirem la senda GRP, més en descens que una altra cosa, i ens sentim afavorits per un agradable ambient boscós. Després de travessar el riu Madriu per fins a tres pontets de troncs seguits en l'indret anomenat Brancs de la Farga, contactem amb el camí principal que vertebrava la vall, abalisat com a sender de GR.

Vall del riu Madriu (7:5 h – 2.000 m). Torcem cap a l'esquerra per prosseguir l'itinerari vall enllà, perdent cota pausadament. Aviat passem per la barraca de la Farga (sòlida empara d'emergència per a 5/6 persones amb tarima de fusta i llar de foc) i de seguida sobrepassem el característic pas collet de

l'Infern. A partir d'aquí, l'originari camí de les farques d'Andorra (forns de forja) es conserva majoritàriament empedrat, que antany havia facilitat el transport del mineral a l'om de rècules de mules. Hem de destacar que la vall del Madriu ha estat declarada patrimoni de la humanitat per la UNESCO com a paisatge cultural (veg. *Muntanya*, 887). Aquesta vall ha mantingut intactes les seves estructures d'organització i gestió de l'espai des de l'època medieval. Anem baixant distretament vorejant el corrent impetuós fins arribar a l'alçada del ben aprofitat refugi de Fontverd (7:27 h – 1.886 m). Disposa de 8/10 places en lliteres metàl·liques. Té estufa de llenya, bancs i taules. Font captada i barbacoa a l'exterior. En el mateix àmbit es localitza l'originària i sòlida cabana de l'any 1950. Seguim vall avall i, en un moment donat, albirem el conjunt dels cortals de Ràmio, allunyats a l'esquerra a prop del riu. El camí empedrat del Madriu és alhora símbol i testi-

Epilobi angustifoli
(esquerra) i eriòfor
(dreta), representen
una mostra de la flora
d'aquest itinerari.

El camí
empedrat del
Madriu és
ahora símbol
i testimoni
singular de la
presència
humana dins
de la vall, i
representa un
dels valors més
característics
i eminents
d'aquest paisatge
cultural

El bosc del Ròdol
a la tardor.

moni singular de la presència humana dins de la vall, i representa un dels valors més característics i eminents d'aquest paisatge cultural. Continuem baixant pel genuí camí fins a trobar les aglomerades bordes d'Entremesaigües (8:20 h – 1.470 m). En temps reculat, aquestes bordes eren habitades durant la temporada de pasturar els ramats i conrear els camps adjacents, pràctiques actualment residuals. Passat el caseriu, el trajecte conserva força bé la seva antiga esplendor, amb tot el terra empedrat. Fins i tot notem trams desdoblats de pujada i baixa-

da en els punts de major complexitat, a través d'un ambient rural i forestal amb prou feines alterat. Vall enllà passem el pont Sassanat, que creua el fragorós riu Madriu en un ambient frondós, amb la qual cosa ja podem donar per acabada aquesta petita travessa que ens ha permès conèixer alguns dels molts estanys que guarneixen la muntanya andorrana. El camí restant que ja recorriem en iniciar el periple, ens deixa en el punt d'inici a la carretera de la Plana al cap de gairebé nou hores efectives de marxa que es poden allargar tant com es vulgui.

ASCENSIONS FACULTATIVES

Pic de Monturull des del collet de Sant Vicenç

Per aquesta part, el cim proposat té un senzill accés. Des d'aquest collet o port de Perafita en la cartografia oficial d'Andorra (2.573 m), ascendim el suau declivi que precedeix l'extens erm superior a tall de doble port a 2.592 m d'altitud. Sense més a dir, arremetem costa amunt seguint la carena cimera, després d'un evident recorregut per terreny esquistós fins d'alt del pic de Monturull o tossal de la Truita (0:30 h – 2.752 m). Cim fronterer entre Catalunya i Andorra, territoris vers els quals hi ha unes vastíssimes vistes.

Marxant amb raquetes per damunt de l'estany de la Nou.

Cap de Tossa Plana des de la collada de la Maiana

Aquesta ascensió no disposa d'un únic camí, ni falta que fa en aquest tipus de relleu suau que res no amaga. Una fàcil costa que intercala alguns canvis de pendent, fa menys monòtona la pujada. Els últims metres adquireixen caràcter de cim, mentre ens recreem amb l'extens territori que es domina, en gran part ja recorregut per nosaltres. Cap de Tossa Plana (0:25 h – 2.618 m).

Camí de la Tallada pel bosc del Ròdol

Si decidim tornar una altra vegada al punt d'origen sense fer el tomb que proposem, és bo saber d'aquesta ruta que permet una interessant alternativa de baixada, clarament senyalitzada mitjançant punts grocs, que s'agafa a la cabana de Perafita (2.200 m). Farem el que segueix: més enllà de l'inicial planell del Bisbe, ens internem al bosc de pi negre que progressivament es va espessint i l'avi pren protagonisme. Entretant, el sender despenjant-se amb prestesa, trenca d'un costat a un altre de la fondalada de Costa Verda, sense cap possibilitat de distracció. Cada vegada més immersos en el boscatge, es perceben els primers bedolls (encara més a la tardor) que més a baix es barrejaran amb les avellanoses, en un ambient ombrívol de molses i líquens que dona cromatisme a les aglomeracions rocoses que pul·lulen el trajecte. Al final del trepidant descens, passem el pont que creua el riu Madriu i no molt més enllà apareixem al camí que comunica la vall d'un extrem a un altre, als 1.580 m d'altitud, al cap de setanta minuts d'anar baixant tota l'estona. Seguim aquest camí principal fins a finalitzar el recorregut on el varem començar, en la carretera de la Plana (1 h 50 min de la cabana de Perafita).

L'estany de Serra Mitjana

En l'esmentada pronunciada colzada (2.226 m) del camí que ens ha de dur de baixada a la pleta de l'Estall Serrer, deixem momentàniament la ruta, i ens dirigim cap al sud seguint una tènue traça de sender; de seguida entrem en una porció de bosc clar, mentre sobremuntem un turó d'escassa entitat. En l'altre costat descobrim un formós paratge herbat, un xic pantanós drenat per rierols. L'hem de creuar fins al seu extrem sud, on s'endevina la continuïtat del sender (fites) que cada vegada més evident, remunta el corrent que flueix del llac de més amunt que tenim com a objectiu. En un moment donat ens veiem immersos en un complex terreny cobert de grans blocs, que la ruta tracta de mitigar fent giragonses entre l'embolic arbustiu del neret que ocupa atapeït, el poc espai que li deixen els rocs granítics. Sort en tenim de les fites que anem trobant i que arribat el moment ens porten a salvar d'una gambada el rierol de l'estany, a uns 2.255 m d'altitud. El sender segueix i, sense més entrebancs, assolim el desaigua de l'estany de Serra Mitjana (30 min, - 2.300 m). El lloc és d'allò més solitari i magnífic alhora. La imponent serra de Sirvent que limita al

nord el circ on s'aposenia l'estany resulta colpidora, solcada d'arestes, canals i díedres. L'esbaldregall granític s'escampa per la base del serrat i pren l'aspecte d'una pètria glacera. És hora de tornar, i ho farem recorrent el mateix itinerari a la inversa fins on hem deixat la ruta, emprant el mateix horari que a l'anada.

La vall del Madriu – Perafita – Claror

Patrimoni mundial de la UNESCO en la categoria de paisatge cultural, la vall del Madriu – Perafita – Claror ocupa una superfície de 4.247 ha que es reparteixen entre terrenys de les parròquies d'Andorra la Vella, Encamp, Escaldes–Engordany i Sant Julià de Lòria. En aquest territori, els elements naturals més destacats són la geomorfologia glacial: valls en forma d'U i circs glacials, sistemes lacustres, glaceres rocoses, els altiplans postalpins i, evidentment, una rica vegetació associada a l'aigua (aiguamolls, boscos de ribera), etc.

Del patrimoni cultural, el conjunt d'elements vinculats a l'activitat agropastoral tradicional són els més ben distribuïts: bordes (Ràmio, Entremesagües), feixes, cabanes de pastor, pletes, parets de pedra seca, orris, etc., a més d'una xarxa de recs en zones de conreu. De l'activitat siderúrgica sobresurten les restes de la farga d'Andorra (a 1.900 m d'altitud), així com els meners (mines de ferro) de la Maiana i de Claror i les nombroses carboneres dins del bosc. Testimonis ininterromputs de la història humana que apareixen concentrats, en un estat de conservació excel·lent, en una superfície relativament reduïda.

El punt final d'aquest petit paradís el trobem destacant el més important de la vall, l'aigua. *Mare del riu* (apel·latiu llatí de Madriu) que es nodreix de la multitud d'estanys que engalenen el territori, alguns dels qual haurem conegut.

Assolint el pic de Monturull des del collet de Sant Vicenç.

Bibliografia

GREGORI, Francesc Xavier / COMAMALA, Rosa M. *Estanys d'Andorra. Guia d'excursions, travesses i ascensions*. Granollers: Editorial Alpina, 2010. **Mapes:** Andorra. Mapa/Guia excursionista. Escala 1:40.000. Editorial Alpina.

Itineraris naturalistes a les **valls** **d'Andorra**

Autor: **Ferran Alexandri**

Observar la natura d'una manera didàctica o simplement fixar-nos en la bellesa del paisatge pirinenc, especialment en la flora i la fauna, és l'objectiu que proposem en aquestes rutes ecoturístiques a través d'espais naturals protegits.

Llac de Tristaina.

ANDORRA TURISME, SAU

OBSERVAR LA FLORA A LA VALL SORTENY

Un esclat floral a l'inici de l'estiu a la vall de Sorteny.

Marcòlic groc, del jardí botànic del parc natural de la vall de Sorteny.

Andorra és un petit país pirinenc, considerat el més densament poblat dels Pirineus, un país de muntanya amb un paisatge excel·lent, i potser no tant conegut en aquest àmbit com en el del comerç. Un petit país pirinenc on encara és possible recórrer valletes i indrets on no hi va ningú (o gairebé ningú). De natura montuosa, feréstega, pura. Aquests són els adjectius que poden definir perfectament Andorra.

El parc natural de la vall de Sorteny

Fa més d'una dècada que el Govern d'Andorra va iniciar una línia de preservació del medi natural fruit de la qual va crear el parc natural de la vall de Sorteny (1999). Es tracta d'una vall que forma part de la branca de la vall d'Ordino, que segueix la Valira del Nord, i que culmina amb el pic de l'Estanyó (2.915 m) i el de la Serrera (2.912 m). El riu Sorteny, que neix en confluència dels rius de la Serrera i la Cebollera, a 2.082 m, és l'element vertebrador d'aquesta vall. Geològicament hi podem observar circs glacials a l'Estanyó, la Serrera, la Cebollera i el Forn. Però el riu Sorteny és el veritable protagonista de la vall.

El parc té un important centre d'interpretació (www.sorteny.ad), que ofereix tant a excursionistes novells com a aficionats a la muntanya, i a tothom en general, un seguit d'itineraris ecoturístics, a través dels quals és possible conèixer la fauna i la flora i alhora practicar l'alta muntanya en recorreguts de dificultat diversa. L'ecoturisme, doncs, és un nou concepte que ha calat profundament amb la cultura andorrana.

Amb una superfície de 1.080 ha, ubicada al nord d'Andorra, al llinar del Pirineu central, oriental i atlàntic, la vall de Sorteny és un bon exemple de biodiversitat i de patrimoni natural i cultural dels Pirineus. En el parc, així mateix, la presència de ferro i coure va fer que durant els segles XVII a XIX es desenvolupessin explotacions mineres al clot de Meners (la Serrera), que donaren lloc al seu torn a la creació de fargues.

La vall posseeix un interès especial des del punt científic i educatiu, gràcies al seu estat de conservació i de qualitat paisatgística. Per això, en ser declarada un espai natural protegit té la missió d'oferir a la societat aquest interès amb circuits interpretatius. Exactament, els guies del parc han traçat tres grans rutes. Naturalment, els excursionistes poden seguir aquestes rutes sense els guies:

1. Ocells, papallones i zones humides. Circuit pedestre que permet observar i escoltar els ocells i veure les papallones en els ambients de prats i boscos d'alta muntanya. Només al parc hi ha 71 espècies d'ocells, com la perdiu blanca, el gall fer, el picot verd, l'àguila daurada, el voltor comú o el trencalòs.

2. Fauna i flora alpina i subalpina. Aquesta ruta (que descriurem en part tot seguit) condueix fins a l'Estanyó. Si recorrem els diversos itineraris botànics entre juny i juliol (l'estiu a Andorra és curt), hi podem observar més de 700 espècies de flors i plantes, 60 de les quals són endemismes del Pirineu. Quant a la fauna, hi ha mamífers salvatges, com el gat salvatge, la marta i l'ermini, l'isard o amfibis com el títol pirinenc o rafatxet.

3. Paisatges de circs glacials i boscos vells. És una ruta que segueix el camí per la collada de Meners i el pic de la Serrera. Són característics els circs glacials de l'Estanyó, la Serrera, la Cebollera i el Forn. Tots plegats formen una gran olla envoltada per la serra de l'Estanyó, els pic de la Cabaneta i de la Serrera i la serra del Forn.

UN ITINERARI DIFERENT ALS PICS DE L'ESTANYÓ I DE LA SERRERA

Els excursionistes cal que ens fixem també en la natura que ens envolta quan fem una ascensió a un cim o una travessa d'alta muntanya. De vegades l'esperit esportiu i aventurer d'assolir un cim fa que no ens adonem que en el camí ens acompanyaran un conjunt de formes vivents: els arbres, les herbes i els animals.

Només a la vall de Sorteny s'hi poden observar 750 espècies de flors. Mostrar i preservar aquesta gran biodiversitat és una de les funcions del parc natural. Fent aquesta ruta descobrirem que no cal ser un entès en botànica per poder admirar i saber reconèixer aquesta singular flora.

De l'oficina del parc al Refugi de Sorteny, l'Estanyó i el pic de l'Estanyó

Passat el Serrat (a uns 10 km de la població d'Ordino) hi ha una cruïlla ben senyalitzada que condueix en 2 km cap a l'aparcament del parc per la CS-370.

Comencem l'itinerari pujant amb jeep per la pista fins al jardí botànic (1.935 m), on ens aturem un moment. Aquest jardí posseeix una acurada selecció de flora alpina i subalpina, que ens permetrà reconèixer les flors que després podrem cercar a la muntanya.

Proseguim fins al final de la pista, on una tanca n'assenyala el final i l'inici del camí que s'enfila suauement remuntant el marge dret del Sorteny, i en pocs metres, fins al Refugi de Sorteny (1.969 m). Aquest refugi és propietat del comú d'Ordino, i és obert tot l'any. Disposa de 30 places, font i barbacoa.

Cal, però que ens desviem abans d'arribar al refugi per un camí boscà, entre avets, que va a buscar el riu Sorteny, i que el travessa per un pont de fusta en direcció a la pleta del Llomar. El camí puja fort, gradualment, guanyant desnivell aviat. Seguim pujant el riu Estanyó pel seu marge esquerre. Passarem el rec del Rellotge, i el creuarem a les Saleres de l'Estanyó. Cal seguir pujant pel camí ben marcat fins a llac de l'Estanyó. Fins aquí l'itinerari floral, que va de finals de juny fins a finals de juliol.

Del pic de l'Estanyó als pics de la Cabaneta i la Serrera

Cal seguir el caminó que des de l'Estanyó s'enfila fins a la serra del Roc del Rellotge, per buscar un collet a la cota de 2.464 m, per després seguir la carena fins al pic de l'Estanyó (2.915 m). Del pic de l'Estanyó seguim la carena fins al pic de la Cabaneta (2.862 m), el cap de la Serrera (2.724 m) per baixar a la collada de Meners. Aquí hi ha l'opció de deixar les motxilles i pujar fins al pic de la Serrera (2.912 m). La carena és llarga i amb bones vistes.

Davallada per la vall de la Cebollera

Des del pic de la Serrera tornem a desfer el camí fins a la collada de Meners i davallam pel GRP fins a anar a buscar el pas de la Serrera i la vall de la Cebollera fins al Refugi de Sorteny. D'aquí, baixem novament a la pista que ens durà cap a l'aparcament del parc.

Toponímia

D'ON VE 'SORTENY'

A Andorra, popularment hi ha la creença que *Sorteny* és un mot basc que vol dir 'vall de bruixes'. Segurament que n'hi havia de bruixes a la vall. De fet, on abuden les herbes remeieres les bruixes hi fan cap i, certament la vall de Sorteny es caracteritza per la presència de plantes medicinals. Però el cas és que l'etimologia d'aquest nom és ben diferent.

Joan Coromines (*Onomasticon Cataloniae*, VII, 169-170) explica que l'origen, certament, és basc. Però el mot tindria dos significats: *çorte* 'branqueta' i *çorten*, derivat de *çorta* 'gota gran', amb els diminutius *xort* i *xorta*. D'aquí es va formar el genitiu *çorten* 'de les gotes', un significat ben convincent per la naturalesa d'aquesta vall, on la importància de l'aigua és evident amb la presència del riu Sorteny. La terminació *-eny* és natural en fonètica catalana, com és el cas de *enguany/enguan*, *dan/dany*. Vet ací, doncs, l'explicació científica.

VALENTI ZAPATER

Pujant cap a l'Estanyó, entre *pulsatilis* les grogues i *Anemone narcissiflora*.

LES FLORS DE L'ITINERARI DE L'ESTANYÓ

Hi ha herbes que tradicionalment es recullen per les seves propietats medicinals, com ara l'arnica, el comí de prat, la genciana, la imperatòria o la cua de cavall. D'altres perquè són comestibles: els gerds, les groselles o la saxífraga aquàtica, el coscoll o l'enciam de font. Heus ací alguns exemplars observats en l'itinerari que va fins a l'Estanyó:

PUNT 0: EL JARDÍ BOTÀNIC

1 Marcòlic groc (*Lilium pyrenaicum*). És al jardí botànic del parc on podem fotografiar esplèndidament aquesta flor d'alta muntanya, una de les més fotografiades i admirades. Les flors són d'un groc encès amb taques brunes; les fulles, lancecolades, estan disposades esparsament cobrint tota la tija.

PUNT 1: L'INICI DEL CAMÍ

2 Dròsera (*Drosera rotundifolia*). Al començament de l'itinerari, observem una zona humida, en la baixada provinent del Refugi de Sorteny. Si tenim sort, aquí hi podem observar tritons pirinencs. Avui no ha estat possible; en canvi hem vist una de les espècies més emblemàtiques del parc: una insectívora del gènere *Drosera*, de fulles agrupades en roseta, entapissades, a l'anvers, de llargs pèls mòbils terminats en una glàndula, que poden atrapar i digerir petits insectes.

3 Àrnica (*Arnica montana*). És una herba de fulles basals en roseta, amb tiges proveïdes només d'un o dos parells de petites fulles oposades i capitols florals d'un groc ataronjat, que es fa a l'alta muntanya i és molt emprada com a medicinal, per guarir cops. A Andorra és especialment apreciada.

4 Rovell d'ou (*Trollius europaeus*). Herba que es pot reconèixer fàcilment, ufanosa, de fulles palmatisectes, flors grogues, grosses i globoses i fruit format per uns quants fol·licles, que creix en prats i herbassars humits.

5 Dactylorhiza maculata. Es tracta d'una espècie d'orquidea. El nom *Dactylorhiza* prové del grec *daktylos* 'dit' i *rhiza* 'arrel', a causa de les formes dels dos tubercles subterranis. *Maculata* vol dir 'tacada'. La podem trobar en terrenys entollats, i es caracteritza per tenir les fulles tacades de color porpra.

6 Paradísia (*Paradisea liliastrum*). Una flor de gran interès per la seva bellesa. El gènere és dedicat al comte Giovanni Paradisi (segles XVIII i XIX). És una planta d'origen alpí parenta dels lliris, notable pel color blanc tan gerd i pel perfum suau de les flors, que neixen en nombre de dues a cinc a l'àpex de la tija, girades totes cap a la mateixa banda.

PUNT 2: REC DEL RELLOTGE

7 Anemone narcissiflora. L'anomenem amb la designació científica, ja que no disposem d'una proposta catalana. És parenta de les pulsàtil·les, però sense les arestes plomoses. Es reconeix per les seves flors agrupades en umbel·la terminal, com les flors de molts narcisos. Sota la flor hi ha un vetícl de tres fulles molt dividides; la resta del fullatge es troba a la base de la tija fent una roseta. Les flors són blanques.

8 Pulsàtil·la groga (*Pulsatilla alpina apiifolia*). La pulsàtil·la groga és una flor típica del Pirineu. Fa una flor altiva, solitària, a l'extrem de la tija, que sembla un conjunt de fulles grogues el·líptiques, amb la cara externa plena de pètals sedosos. L'androceu té nombrosos estams.

7

8

9

10

11

12

PUNT 3: SALERES DE L'ESTANYÓ

9 Calta (*Caltha palustris*). Planta herbàcia perenne de la família de les ranunculàcies, de fulles cordades reniformes i de flors grosses d'un color groc d'or, sempre associada a l'aigua, on creix abundantment. Viu, doncs, en terrenys entollats.

PUNT 4: L'ESTANYÓ

10 Genciana acaule. És una herba glabra; sovint disposa de tija, en contradicció amb el seu nom científic (acaule vol dir 'sense tija'). Les fulles són ovades o oblongues d'uns 3 cm de llargada. Les flors tenen una corol·la gran de color blau d'atzur amb taques verdoses a la part interna i uns apèndixs petits entre els lòbuls.

11 Pastorella (*Gentiana verna*). Planta de la família de les gencianàcies, de floració primerenca, de fulles oblongues, en roseta basal, i flors solitàries d'un blau viu bellíssim, que es fa a les pastures de muntanya.

12 Genciana pirinenca (*Gentiana pyrenaica*). És una herba perenne, de tiges ascendents. Les flors són solitàries i terminals, de corol·la de cinc lòbuls principals, en forma d'embut, d'un blau violaci ben viu.

VALENTI ZAPATER

Inici del camí cap a l'Estanyó, a la vall de Sorteny.

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

VEGETACIÓ FRONDOSA, DOMINIS DE L'ISARD I UN ANTIC ENCLAVAMENT ESTRATÈGIC: SANT VICENÇ D'ENCLAR

Pujant pel camí d'Enclar vers la serra i el pic d'Enclar.

Andorra la Vella és presidida a l'oest per l'abrupta serra d'Enclar. Endisar-se en la vall d'Enclar representa conèixer els boscos caducifolis i exuberants, plens de diversitat de flora i sobretot de fauna, ja que s'hi poden observar la major concentració d'isards i de rapinyaires. El versant sud-oriental és abrupte, amb parets i canals granítics. Amb tot, és un dels indrets del país menys freqüentats pels excursionistes.

La serra d'Enclar és ben característica: forma un arc de muntanyes abocades al damunt de la vall, concretament entre Santa Coloma i Andorra la Vella. El pic de Carroi es reconeix de seguida per la seva antena, visible des de la vila. El bony de la Pica o pica d'Os (2.402 m) és el punt culminant de la serra, en segon terme el pic d'Enclar (2.383 m), que dóna nom a la serra, i en darrer terme el pic de Carroi (2.335 m). Els uneix una carena prou fàcil de fer, però llarga.

DE SANTA COLOMA AL ROC DE SANT VICENÇ (1.207 m)

A la vall d'Enclar s'hi accedeix des del nucli de Santa Coloma, al final del carrer dels Barrers, on hi ha un panell que ens indica l'inici del camí senyalitzat (molt conegut perquè el primer tram coincideix amb el camí que va a la via ferrada que s'enfila fins al roc de Sant Vicenç).

L'inici del camí fa llaçades i està dominat per saïcs, cirerers i esbarzers. El camí puja molt dret al començament (el desnivell total és de 257 m) entre

freixes, pi roig, alzines i noguers. A mesura que el camí s'enfila apareix el roure martinenc i el boix moll. Les llaçades travessen una tartera fins que s'assoleix el collet de Sant Vicenç, punt des d'on desapareixerà tot rastre urbà i el brogit de la ciutat per endisar-nos en plena natura. Aquí tindrem la possibilitat de seguir la vall del riu d'Enclar fins al bony de la Pica o el pic d'Enclar, però també desviar-nos un moment a mà esquerra per visitar l'antic castell i l'església de Sant Vicenç d'Enclar.

A l'esquerra, agafem un camí que es desvia de la vall, baixant una mica a l'inici per després remuntar per un camí rocós fins que s'arriba al pla on hi ha l'església de Sant Vicenç.

PUJADA AL BONY DE LA PICA, EL PIC D'ENCLAR I EL PIC DE CARROI

Pujar a la serra d'Enclar no és tan senzill com sembla. Tot i que trobarem el camí marcat fins al prat d'Enclar, provinent del coll de Sant Vicenç, a partir d'aquí esdevé perdedor. Ressegueix el torrent, curull d'aigua des de la primavera, entre bosc i matollar fins a la canal del Bony de la Pica (unes tres hores). Està afitat, però de vegades les fites es poden desfer. Cal seguir el séc evident; en arribar al cim les complicacions desapareixen. Si fem aquesta ruta en època hivernal, la dificultat és més gran encara.

Els isards són els mamífers més destacats que podem observar a la vall d'Enclar.

Sant Vicenç d'Enclar (o de Montclar)

És un antic castell i església romànica, a l'esquerra del riu Enclar, límit amb la parròquia de Sant Julià de Lòria, al damunt de Santa Coloma. Situat en un puig rocós ben estratègic, que controlava perfectament l'accés a la vall d'Andorra, l'església (totalment restaurada) està envoltada de les antigues restes del castell d'Enclar. En època visigoda ja existia la fortalesa d'Enclar, però no apareix documentada fins a l'any 952. Havia estat una propietat dels comtes d'Urgell, que van mantenir fins que van deixar en mans del bisbe d'Urgell aquestes possessions.

L'església de Sant Vicenç era fa uns anys un munt de runa. Es va reconstruir a la dècada de 1980; està formada per una sola nau rectangular, acabada per llevant en un absis quadrat. A l'absis s'obren dues petites finestres en forma d'espitllera per l'exterior i esqueixades per l'interior. El campanar és una torre de planta circular.

A prop de l'església, de cara a la vall d'Andorra, i enfront del pendent del cim, hi ha un excel·lent mirador de la vall de la Valira, just on acaben els cables i ferros de la via ferrada.

El roc de Sant Vicenç també és a prop, enmig de les ruïnes del castell, on encara es poden observar alguns vestigis de les muralles. Cal destacar que l'any 1979 un equip de d'arqueòlegs hi va trobar estris de pedra polida, una destrat de sílex, ceràmica paleocristiana i un fragment de moneda romana.

VALENTI ZAPATER

VALENTI ZAPATER

ANDORRA TURISME, SAU

ALBERT MARTÍNEZ - BASE GOOGLE MAPS

El camí des de Santa Coloma al collet de Sant Vicenç.

Font i abeurador en el camí de la vall d'Enclar.

Reprenem el camí del coll de Sant Vicenç i seguim dret pel camí que ens indica el rètol «Camí d'Enclar» sempre a la dreta del riu. Ben aviat deixarem a l'esquerra una font per endisar-nos en una pineda amb boixos fins als prat d'Enclar (1.340 m) en una mitja hora. A partir d'aquí el camí es perd enmig del bosc i la torrentera, que en època primaveral baixa forta d'aigua; però podem anar guiant-nos per les fites (si la torrentada no se les han endutes; si no, posem-n'hi, perquè la visió d'una fita tranquil·litza sobirament en terrenys solitaris i salvatges). De tota manera, cal guiar-se més per l'orientació i la intuïció, a través d'un camí dret, feixuc i un pèl complicat fins a la canal que condueix al cim. Per a nosaltres és la part del camí més emocionant, ja que diverses vegades haurem de travessar el torrent fent equilibris amb les branques i les pedres; caldrà no desesperar-se i sobretot consultar sovint el mapa i no perdre l'orientació correcta. La recompensa la trobarem en fer cim, en assolir el bony de la Pica.

El pendent és fort i mantingut sempre fins al cim mateix. Haurem trigat en assolir el bony de la Pica (2.402 m) unes tres hores ben bones. El vessant nord de la serra d'Enclar és ja més suau. Observarem un camí que baixa fins a la collada de Montaner, on hi ha la pista que duu a Os de Civís i també el GRP que segueix la vall del riu Montaner i acaba a Sispony, població propera a la Massana. Si decidim baixar del bony de la Pica per aquest GRP, trigarem unes tres hores més fins a Sispony.

Si volem allargar l'itinerari i estar tota la jornada d'excursió, podem seguir la carena baixant lleugerament fins al pic d'Enclar (2.383 m) i proseguim per un tram molt aeri fins al pic de Coll de Pa (2.289 m) i fins a l'extrem est de la serralada, que acaba amb el pic de Carroi (2.335 m), excel·lent mirador al damunt de la Valira. Davant del cim hi

Una proposta cultural imprescindible: la ruta del ferro

LA FARGA ROSSELL, CENTRE D'INTERPRETACIÓ

Durant gairebé dos segles els Pirineus van ser un indret important per a la fabricació de ferro. Això era degut a l'abundància d'aigua, arbres per a la fusta i mineral fèrric. D'aquesta manera la indústria del ferro va ser fonamental per a l'economia i la societat andorranes des de principis del segle XVII fins a finals del XIX. Així, la vall de Sorteny va tenir una posició clau per proveir les fargues del mineral de ferro que s'extreia de la collada de Meners i es baixava per tota la vall fins a la Valira del Nord i Ordino.

Avui dia, entre les parròquies d'Ordino i la Massana, podem veure encara aquests vestigis seguint la Ruta del Ferro, un itinerari que passa per antigues mines, carboneres fins anar a parar a la farga. Al centre d'interpretació de la Farga Rossell es poden veure els recursos d'obtenció, transformació i comercialització del ferro.

La Farga Rossell es va construir entre 1842 i 1846 i es mantingué fins al 1876. Això fa que sigui una de les últimes fargues actives d'Andorra. Al centre es pot veure un audiovisual d'aquesta antiga activitat i una demostració del martinet, el procés de transformació del mineral en lingots de ferro, juntament amb les eines per treballar aquest material.

www.fargarosell.ad

ha el complex d'antenes de transmissió visibles des d'Adorra la Vella.

Al cim de Carroi s'hi pot pujar teòricament amb cotxe per un camí forestal (no està asfaltat) de pendent molt accentuat que surt de les bordes de Fanerols (a 1,7 km de Sispony). Tot i així, és aconsellable no pujar-hi amb cotxe, ja que aquest camí està fet per la companyia de telèfons per anar a les instal·lacions de l'antena, i no està assegurat. A més, cal tenir en compte que a dalt és complicat fer mitja volta i, si hi ha dos vehicles, encara més. Per tant, el més recomanable és baixar aquesta pista a peu fins a les bordes de Fanerols, on prèviament podem haver deixat un vehicle de suport, i on enllacem a la carretera de Sispony a la Massana.

Mont Damavand, el sostre de Pèrsia

Text i fotos: Txema Castiella i Marta Carranza

El Damavand (5.671 m) és el pic més alt i emblemàtic de la serralada dels Elburz, un sistema muntanyós amb més de 70 cims que superen els 4.000 m, i que recorre d'oest a est el nord de l'Iran, de forma paral·lela a la costa de la mar Càspia. De fet, el mont Damavand –un volcà que es considera dorment, com ho demostren les fumeres de sofre que emanen a prop del cim– és el més alt de d'Iran, i per això s'ha guanyat la condició i títol de ser el sostre de Pèrsia.

La sortida del camp base, amb vistes al Damavand.

En principi, no era el 2009 el millor moment per anar a Iran. El país, allunyat d'Occident des de la revolució islàmica, havia estat estigmatitzat com a membre de l'«eix del mal» en els últims anys. Per complicar-ho més, acabava de celebrar el mes de juny unes eleccions, que una part important de la població –i la majoria d'analistes– han considerat fraudulent. Al llarg de l'estiu una repressió ferotge sobre l'oposició va embrutar la imatge d'un país amb una cultura mil·lenària. Una repressió que ha colpit, també, el món de l'alpinisme iranià: Kazim Faridian és un muntanyenc molt popular al país perquè ha participat en algunes expedicions a l'Himàlaia i perquè va coronar el K2 l'any 2007. El 25 de juny va ser detingut en una manifestació a Teheran i va estar empresonat fins a finals d'agost.

En principi, doncs, no era aquell el millor any per anar a Iran. Tanmateix, el Damavand havia estat una fita assenyalada des de feia temps i el nostre grup ja tenia els bitllets d'avió reservats des de feia mesos. A més, els aldarulls principals s'havien concentrat en zones urbanes i la muntanya sembla un entorn més arrecerat dels despropòsits i de les tensions polítiques. Així que vàrem enfilars rumb a Teheran a principis de setembre. I en el brevíssim espai de deu dies vàrem copsar que hi havia tensió i malestar, però també vàrem comprovar que l'Iran és un país de gent culta, afable i hospitalària en extrem. I, contra els prejudicis, vàrem entreveure la pluralitat i la vitalitat d'un país que, com tots, no té una única cara. Cal, això sí, atènyer-se als hàbits i costums que dicten les lleis alcoràniques i que són d'observança obligada. Les dones pateixen la principal d'aquestes imposicions religioses i ja, des del primer moment, han de sortir de l'avió amb el cap cobert.

PRIMER DIA: APROXIMACIÓ AL DAMAVAND

El Damavand està situat al nord de l'Iran, molt a prop de la capital. Teheran és una megalòpolis que aplega entre 8 i 10 milions de persones que es troben en l'espai públic configurant un dels trànsits més caòtics i agressius que haguem pogut experimentar. Conduir és una experiència de vida a l'Iran, on els escassos senyals de trànsit (limitació de velocitat, sentits de direcció...) són un decorat ranci que ningú no veu. Com ens comentaven sovint, posar l'intermitent a Teheran és un signe de debilitat. El resultat és un trànsit imprevisible, atafegat, però amb grans embussos. Això també explica que calgui invertir entre tres i quatre hores per recórrer els 60 km escassos que separen Teheran de la falda del Damavand. Els guies que hem contractat ens recullen a l'hotel de Teheran i sortim amb dues furgonetes. Agafem la carretera que va en direcció a la mar Càspia, una via que a voltes té tres carrils i a voltes només un, però que deixa entreveure al llarg del seu recorregut l'esforç inversor que les autoritats estan fent en infraestructures. Passat el poblet de Polur deixem la carretera per agafar un ramal, ja sense

El Damavant és una muntanya sagrada, omnipresent a les llegendes i poemes dels iranians

El cim del Damavand des del camp base.

trànsit, que en poca estona ens desviarà cap a una pista sense asfaltar i en mal estat, no apta per a tots els vehicles.

Una hora més tard, després d'un trajecte lent, la pista acaba en un indret anomenat Gusfandsara (3.000 m). Se l'anomena pomposament *camp base*, però només perquè és el punt d'inici de l'ascensió. L'indret és poc acollidor i ofereix una estampa sintètica del que semblen avui les prioritats a l'Iran: una petita mesquita –però gran per estar a aquella alçada– llueix una cúpula daurada i una reixa l'envolta en un espai net. Al seu costat hi ha un bloc de formigó, com una caixa de sabates foradada pels dos extrems, brut, sense portes ni lliteres ni llum: és el refugi. Obra civil versus obra religiosa. Definitivament, la bona opció és plantar les tendes de companyia i gaudir del cel estelat.

El Damavant també és present en els bitllets de 10.000 rials (1 € = 14.600 IRR).

SEGON DIA: CAP AL REFUGI

La primera jornada ens porta del campament base al refugi de Bargah e Serven, situat a 4.100 m. Un camí ben fressat ens ajuda a salvar amb comoditat un desnivell de més de 1.000 m en quatre hores i mitja. El paisatge és sec, àrid, sense arbres, ni grans ni petits. Pedra, pols, pols i pedra, en les seves diverses combinatòries. En aquest vessant, els Elburz són àrids com el gran desert que encerclen. En el trajecte, ens criden l'atenció unes flors vermelles que, solitàries, destaquen enmig d'aquella aridesa. Algú diu que són la flor de l'opi que, de forma espontània creix a les falces del Damavand, amb un reflex plastificat i

llucent. A mesura que guanyem alçada va apareixent per la dreta i al fons de la vall un embassament d'aigua que serà part del paisatge en els propers quatre dies. Una imatge refrescant enmig d'aquella terra erma. D'aquesta presa s'abasteix d'aigua, en gran part, la ciutat de Teheran. L'etapa acaba a Bargah Sevom, un estrep a la falda del volcà, on hi ha unes terrasses ben disposades per plantar-hi tendes, l'antic refugi d'estructura metàl·lica –ara no guardat– i el nou refugi que, des de fora, ens mirem esperançats perquè haurem de passar-hi tres nits. Es tracta d'un edifici de pedra vista, de dues plantes, aspecte sòlid i capacitat per a quasi 70 persones. Malauradament, l'interior defrauda les expectatives. Amb uns sostres altíssims, unes parets sense estucar, sense calefacció ni llar de foc, el refugi és una nevera on sovint acaba fent més fred que a l'exterior. Cal adaptar-se a les condicions de cada indret, però lamentem especialment que els vàters estiguin fora del refugi i que no hi hagi ni una dutxa.

Els iranians són el millor de l'Iran. La frase semblaria un tòpic arreu, però a l'Iran un somriure o una salutació il·luminen el paratge més inhòspit, la situació més incerta. Aquest vespre hi ha poques persones al refugi, però a les cambres on ens allotgem o a la taula on sopem sempre s'acosta algun muntanyenc iranià amb un plat de dàtils, de festucs o una plata d'ous durs, per oferir hospitalitat i intercanviar paraules, impressions i gestos d'amistat.

TERCER DIA: JORNADA D'ACLIAMATACIÓ

Hi ha fins a 17 rutes per ascendir al cim del Damavand. Algunes, especialment en el vessant nord, tenen complicacions tècniques o han de travessar glaceres amb un fort pendent. La ruta sud que hem triat és la més senzilla i popular. Es caracteritza per ser la més llarga –i això serà un obstacle més impor-

tant del previst– però que no té cap dificultat tècnica. En conseqüència, el repte primordial és evitar el mal d'alçada i, com és sabut, la millor prevenció és aclimatar-se bé i de forma gradual. No serà fàcil. Per això, el propòsit d'aquesta tercera jornada de muntanya és ascendir a 5.000 m i tornar a dormir al refugi. A les deu del matí, ens enfilem per una senda que puja entre el rocam. L'objectiu és arribar a la cascada gelada, un curiós fenomen geològic, que manté permanentment gelat un cabal d'aigua que cau com una columna vertical de 12 m i que és visible des de molt lluny. La cascada gelada està situada a 5.100 m, però ens aturarem una mica abans per la mala visibilitat, un vent persistent i la convicció que cal reservar forces per a l'endemà. En aquesta jornada d'acclimatació una persona del grup s'ha sentit malament i ja no sortirà l'endemà per intentar fer cim.

Passem la tarda al refugi i aprofitem les estones de sol per seure a les escales de l'exterior. L'interior continua sent una glacera. Allà dalt les hores passen amb una textura gairebé física i gaudim de la visió de la serralada dels Elburz. Muntanyes i valls sembla que es moguin i formin contorns i figures capricioses que canvien contínuament gràcies al joc de contrallums del sol. Un sol que, a contracor i lentament, se'n va cap a ponent. Quan arriba l'hora de sopar ens adonem que el refugi s'ha anat omplint. La proximitat de Teheran i el fet que demà sigui divendres, el dia festiu dels musulmans, fa que molts muntanyencs s'aventurin a intentar pujar –en tan sols dos dies!– el Damavand. Per a ells no és només la muntanya més alta del seu país, que ja seria motiu suficient per sentir-se reptat, sinó que és una muntanya sagrada, omnipresent a les seves llegendes i poemes.

QUART DIA: L'ATAAC AL CIM

Ens llevem a les tres de la matinada i, després d'un té amb galetes, sortim del refugi per trobar-nos amb una nit freda i sense estels. Pels vessants del Damavand veiem algunes fileres de tres o quatre frontals que brillen en la foscor com cuques de llum. Fa fred i s'ha aixecat un vent que n'accentua la sensació. L'aigua dels *camel backs* es congela i cal veure dels termos amb té calent que alguns previsors han dut. Sortim tretze persones més tres guies, en disciplinada filera guanyant alçada per un pendent pedregós. En la foscor les frontals il·luminen només la sola de les sabates del company que ens precedeix. A quarts de sis comença a clarejar i ben aviat la ratlla blavosa de l'alba obrirà el teló meravellós d'un nou dia a la muntanya. El sol ens agafa creuant una cresta que separa les dues llengües de neu per on hi havia hagut les glaceres del sud, a uns 4.600 m.

La referència d'aquesta primera part de l'atac era la cascada glaçada que havíem gairebé assolit el dia anterior. Ascendim amb un ritme lent i ben compassat pel guia, però en superar la cota dels 5.200 m comencen les males notícies. Alguns grups que havien sortit abans que nosaltres baixen dient que

més amunt fa molt de vent i molt més fred i que tornen sense haver arribat al cim. Va començar a córrer la veu i el desànim: aquell dia no semblava idoni per fer cim. La fortalesa psicològica és quasi tan important com la física a la muntanya i aquests mals presagis van fer forat en l'ànim del nostre grup. En qüestió de minuts, la percepció de tot el que podia ser negatiu va empitjorar, perquè el desànim, com l'entusiasme, és molt encomanadís. Alguns van

Una imatge del refugi de Bargah Sevom.

La neu és present en l'etapa final de l'ascensió, aquí superant els 5.000 m.

El grup que va arribar al cim del Damavand.

Bibliografia

VIVES,Toni . *Rumbo a Irán*. Barcelona: Laertes, 2004.

BRIONGOS, Ana . *El meu Iran*. Barcelona: Brau Edicions, 2007.

– *Negro sobre negro*. Irán, cuadrenos de viaje. Barcelona: Laertes, 1996.

ABDOLAH, Kader. *El reflejo de las palabras*. Barcelona: Ediciones Salamandra, 2006.

Internet:
www.damavand.de

notar que el cansament era més fort i altres que el cap, que a aquelles alçades sempre té un punt de buidor, estava més debilitat. Dos dels nostres companys van haver de renunciar, per cansament i problemes musculars i amb un dels tres guies van girar cua i van iniciar el descens. El cim es feia invisible enmig d'una corona de núvols grisos i ja no miràvem cap amunt amb la mateixa seguretat ni desafiament amb que havien sortit mil metres més avall i quatre hores abans.

La resta vàrem continuar en una filera compacta que semblava que ens protegia. Estàvem a la zona on les neus del Damavand són perpètuas i una capa de neu fresca dels dos últims dies ens ajudava a superar el desnivell amb un pas lent però constant, fent ziga-zagues. Durant una hora i mitja vàrem guanyar alçada quasi sense pensar en el vent i el fred, que anaven augmentant. Quan érem a uns 5.500 m vam arregar-nos en una roca que feia de dorsal enmig de la pendent. Les parades eren traïdores aquell dia: si normalment serveixen per beure una mica i descansar uns instants, en aquell moment només ens va accentuar la sensació de fred. Un fred que havia gelat inclús el té dels termos i que gelava també els ànims. Algunes persones del grup van manifestar la voluntat de baixar sense fer cim. Els guies van exposar la situació amb claredat: un d'ells acompanyaria en el descens els que volguessin baixar. L'altre seguiria amb la resta, però només que un d'entre els que continuessin defallís hauria de baixar tot el grup. Així que, en condicions hostils i amb urgència per decidir, el gruix del grup va decidir tornar enrere. Cinc membres de l'expedició van continuar¹. Els comiats al mig de la muntanya sem-

pre són tristos, però aquell va ser especialment ràpid i fred. No hi havia massa temps a perdre.

El petit grup es va compactar encara més i va iniciar l'últim atac per superar l'hora que els separava del cim. Les condicions climatològiques van anar complicant-se: una visibilitat nul·la i un vent que superava els 40 km/h i que, lògicament, cada vegada era més fred. En algun pas més tècnic, el vent desequilibrava el cos. Per reblar el clau, les emanacions sulfuroses que havíem començat a sentir en superar els 5.000 m ara es feien més persistents i dificultaven encara més la respiració, ja mancada d'oxigen. Els 300 m finals són els més difícils perquè combinen alçada i gas sulfúric. Aquesta part s'anomena *Doud Kouh*, la muntanya de sulfur. Per això mateix, el guia marcava un pas lentíssim: dues passes i una breu aturada d'uns segons, dues passes i una altra aturada.

Una hora després d'haver-nos separat del grup, vam superar un coll des d'on es veia clarament la darrera paret del volcà. Teníem el cim a tocar i aquella visió ens va donar les forces necessàries per a l'últim esforç. Vam seguir, mirant només la neu que trepitjàvem, amb aquella sensació salvatge que s'apodera de nosaltres quan estem nosaltres sols i la natura, desafiant-nos i estimant-nos a la vegada. A quarts de dotze del migdia vàrem fer cim.

Vàrem abraçar-nos amb uns austríacs que tampoc havien pogut arribar amb tot el grup i vàrem experimentar aquella meravellosa sensació d'estar allà dalt. La part nord del cim s'encarava al cràter,

¹Dels autors d'aquest reportatge, la Marta Carranza va arribar a fer cim i en Txema Castiella va desistir en aquest punt, a 5.500 m d'alçada.

gran, ple d'aigua i emanacions. La visibilitat era quasi nul·la i quan apareixia una clariana podíem veure el gran llac Lar que dominava el paisatge a l'est, i muntanyes i més muntanyes dels Elburz arreu. No vàrem poder veure la mar Càspia i, de fet, la contemplació va durar només deu minuts, perquè les condicions no permetien més, però, sobretot, perquè un dels nostres companys, s'havia assegut al terra i manifestava alarmants signes de mal d'alçada, amb desconcert i pèrdua d'equilibri.

La baixada va ser més directa, per tal de recuperar oxigen al més ràpidament possible, i el guia va optar per descendir per una pala de neu que acabava en una gran tartera. En quatre hores vam tornar a ser al refugi, on vam poder retrobar-nos finalment tot el grup. Els companys que havien patit mal d'alçada es van recuperar bé al llarg de la nit i al matí següent tothom estava en bones condicions per iniciar el descens al campament base.

EPÍLEG

Havíem fet cim cinc de catorze persones. En termes quantitativs no era un bon balanç. Certament, sabem que la muntanya imposa les seves regles i, en circumstàncies adverses, ens recorda els nostres límits. Però també sabem que hi ha marge per millorar. I de les nostres converses, vàrem extreure tres reflexions que poden ajudar a d'altres persones que optin fer el mont Damavand. En primer lloc, aquesta vegada no havíem planificat bé el procés d'aclimatació. El refugi estava situat a 4.200 m, i això vol dir que en menys dos dies vàrem fer quasi 3.000 m des de Teheran. Sembla recomanable fer abans algun dels quatre mils que envolten el Damavand, potser allargant un o dos dies l'excursió. En segon lloc, cal pensar bé la ruta: amb l'experiència i les explicacions dels guies, vàrem entendre que la ruta sud, tècnicament més fàcil era també la més tronada perquè s'havien de fer més de 1.500 m de desnivell en el dia de l'atac. Altres rutes del nord i l'oest ofereixen distàncies i aproximacions més raonables. I finalment, vàrem recordar alguna cosa que sabíem i que de vegades oblidem: que la prudència és fonamental, però també ha d'anar acompanyada de disposició anímica i fortalesa psicològica. Ja hem descrit que les condicions meteorològiques no eren bones, però la sensació final va ser que molts dels membres del grup que havien renunciat a menys de 200 m del cim –llevat d'uns pocs que tenien símptomes de mal d'alçada– haurien arribat satisfactòriament al destí final.

En essència, però, el viatge havia estat una extraordinària experiència. Havíem tastat –en uns dies previs a Esfahan i en el breu recorregut pel nord del país– un país que mereix ser conegut amb calma i havíem conegut l'immens món dels Elburz i la càlida llum de les seves muntanyes. Tornàvem satisfets i sorpresos per un món imprevis. I tornàvem amb l'esperança que l'evolució política d'aquell país convidi en el futur a fer més expedicions. L'Iran, els iranians i les seves muntanyes s'ho valen.

Informacions pràctiques

Permisos i requisits. Per entrar a l'Iran cal visat, que s'ha de tramitar a la seva ambaixada de Madrid, per la qual cosa cal preveure entre tres setmanes i un mes de tràmits. No accepten passaports que acreditin que el titular ha estat a Israel, per tant si aquest és el cas, cal fer-se un nou passaport. No calen vacunes específiques per anar a Iran. L'alcohol està prohibit al país i, en conseqüència, tampoc es pot introduir amb l'equipatge. Les dones han d'anar amb el cap cobert a tot arreu: un mocador que reculli i amagui el cabell és suficient.

Com podem anar-hi. Des de Barcelona hi ha diverses combinacions, però una de les més ràpides i econòmiques són els vols de Turkish Airlines que connecten Barcelona amb Istanbul i Istanbul amb Teheran. Sense comptar els transbordaments, són cinc hores de vol més o menys. De fet, Turquia es consolida cada vegada més com allò que la llegenda li conferia: ser pont entre orient i occident i l'aeroport d'Istanbul és un lloc perfecte per comprovar-ho. A partir de mitjanit encara hi ha vols que la connecten amb el Caire, Damasc, Teheran, Pequín, Islamabad... Orient, en definitiva.

Característiques del viatge. L'ascens al Damavand no presenta dificultats tècniques destacables, llevat del mal d'alçada. És una altitud que demana planificar bé el procés d'aclimatació i seria recomanable dedicar una setmana a fer-ho. Els guies no són obligatoris, però és una opció que dona seguretat, especialment per a grups grans. La referència de l'agència iraniana amb la qual vàrem contactar és Iran Tours. Per entrar a l'espai del mont Damavand cal pagar una taxa –que cobren al refugi– de 50 \$, que teòricament reverteixen en infraestructures i preservació de l'entorn.

N. Font i Sagué excursionista

Les «Impressions d'istiu»

Edició, introducció i notes a cura de: **Enric Aragonès i Valls**

No hi ha dubte que Norbert Font i Sagué va ser, entre moltes altres coses que fan que cent anys no hagin pogut esborrar, un gran excursionista.

Ex-libris de Font i Sagué, dibuixat per l'artista Jaume Llongueres i Badia (Revista Ibérica de Ex-libris, 1904). Font trià com a motiu central un paisatge ideal dominat per la inconfusible silueta del Pedraforca. A baix, els versicles 5 i 6 del psalm 27è (Dominus illuminatio), resen: In petra exaltavit me + et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos / Circuivi, et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo, et psalmum dicam Domino. ([Ell] m'encamina a la roca inaccessible. Ara, doncs, s'aixeca el meu cap sobre els enemics que m'envolten; a casa d'ell ofereixo sacrificis, ofereixo aclamacions, himnes i càntics en honor de Jahvè).

Sobrades proves ens en va deixar en els seus nombrosos escrits. Això sí: les seves sortides tingueren gairebé sempre alguna finalitat pràctica, utilitària: estudiar creus de terme, explorar coves i avencs, evocar el naixement del país, fer estudis geològics, valorar per encàrrec les possibilitats d'explotar recursos hídrics o minerals, ensenyar geologia sobre el terreny, etc. L'any 1902, en l'article «Excursionisme científic», insistint en una idea ja expressada per Lluís Marià Vidal, afirmà que l'excursionisme era necessari per al desenvolupament de les ciències i que, per tal d'acomplir els objectius del Centre Excursionista de Catalunya, els socis de l'entitat haurien d'aplicar-se a observar els diferents aspectes del medi natural (meteorologia, geologia, hidrologia, zoologia i botànica), cadascú en la mesura de les seves possibilitats: «Cal, doncs, pera fer excursionisme científic, observar, recollir, anotar. Però, què és el que s'ha d'anotar, recollir i observar? La resposta és molt senzilla: tot.» Haurien, a més, de deixar escrites les seves observacions. La seva posició militant en favor de l'excursionisme científic el portà a criticar

aquell estèril turisme o diletantisme expedicionari, aquells purs viatges de plaer en què se sol portar a sobre tot allò que pugui ésser d'alguna utilitat menys llaipis i paper i que, no obstant, tant fàcil fora convertir-los en un fi profitós. (*Butlletí del CEC*, núm. 91 a 94).

Tanmateix, en el curt període que va de 1903 a 1905, Font demostrà no haver pogut sostreure's a l'atracció de les grans altures, impulsat per «eixa força misteriosa que tendeix a enlairar-nos, guspira vinguda del cel que inflama el nostre esperit amb el desig d'un més amunt i que ens fa trobar a dalt de les grans

altituds de la terra quelcom del que el cor entreveu encara més enllà.» La primera de les excursions d'alta muntanya que li coneixem la va fer a la serra del Guadarrama, en ple hivern de 1902 a 1903. Aleshores hagué de recular per causa d'una forta nevada que va fer que no trobés un guia disposat a acompanyar-lo però, aprofitant les festes de Pasqua d'aquell mateix curs, quan la neu s'havia reduït a uns quans claps isolats a prop dels cims, ho va tornar a intentar: des de Cercedilla s'enfilà fins a la prada de Navarrobague; des d'allí, amb neu fins als genolls i no sense dificultat, aconseguí coronar el Siete Picos, cim de 2.138 m. (*La Veu de Catalunya*, 18 de juny de 1903).

Aquell estiu publicà a *La Veu* una sèrie de col·laboracions intitolades genèricament «Impressions d'istiu». En la primera (21 d'agost) es limità a explicar la geologia de la vall del Congost –per cert que la seva proposició que aquell havia estat el primigeni camí del Ter fou contestat per dos preveres del país al·legant, amb raó, que si fos així el riu hauria deixat proves del seu pas en forma de sediments—. En la segona, del 3 de setembre, explicà una curiosa trobada amb excursionistes nordcatalans en una ascensió al coll de Noucreus (2.782 m) des del santuari de Núria. La del 16 de setembre tracta de les dificultats que la boira li posà pels volts de Fontlletera (2.575 m). Les publicades els dies 2 i 14 d'octubre descriuen, respectivament, l'ascensió al Pedraforca (2.506 m) i les seves impressions des del cim. La sèrie continuà encara en dos altres articles publicats en anys successius (1904 i 1905) en el *Calendari Català* de Joan Baptista Batlle. En ells descriu la lluita del muntanyenc contra els elements: en el primer l'excursionista s'ha de retirar sense aconseguir l'objectiu (el cim de Pastuira, de 2.349 m), batut per la boira, la tempesta i la calamarsa; en el segon, el recer providencial d'una cabana de pastor li permet esperar prudentment que el torb es calmi per fer el Costabona (2.465 m).

Així, doncs, Font va practicar l'autèntic excursionisme de muntanya en els anys en què va residir a Madrid per tal de cursar uns estudis de Ciències Naturals que no oferia aleshores la universitat barcelonina. El seu àmbit d'actuació va ser preferentment l'alta vall del Ter, contrada de la qual intentava fer el mapa geològic i topogràfic aprofitant la base que uns familiars seus que vivien a Camprodon li oferien; però al Pedra s'hi hagué de desplaçar expressament, sense cap altre intenció que la de fer el cim.

Val la pena recuperar aquells textos oblidats, i no només per la qualitat, d'altra banda ben coneguda, de la prosa de mossèn Norbert: hi descobrirem el muntanyenc que fa l'esforç de pujar els cims més alts per tal de gaudir d'una panoràmica única sobre el seu estimat país; l'excursionista assenyat que sap que si desafia les superiors forces desfermades de la natura té totes les de perdre, l'ésser senzill i bonhomí al qual li agrada conversar amb els guies i compartir un plat de sopes amb els pastors de la muntanya. Reproduïm aquí, si no tots, els més interessants, amb l'ortografia normalitzada i depurats dels barbarismes i arcaïsmes més evidents.

Font i Sagué CENTENARI 1910-2010

Déu i la Pàtria foren sempre els dos grans eixos rectors de l'obra i el pensament de Font. Aquesta mena d'escut nobiliari, que porta la seva signatura, i que encapçala dues de les

seves publicacions, ho fa doblement explícit: textual i simbòlicament. Ell ja havia fet referència a aquesta declaració gràfica de principis en un article de 1892: Déu i Patria! Ja fa molt temps tinc la costum de posar al cim de quants articles y cartas escrich una creu y l'escut de Catalunya, puix no so jo un d'aquells homes que avergonyintse de professar certes idees suprimeixen tot lo que podria descobrirlos, no, molt al contrari, á mi m'agrada demostrar exteriorment lo que en lo interior sento; no vull ser hipòcrita. Perçó al cim de tots mos escrits hi campejan la creu y las quatre barras. ¡Deu y Patria! Hi ha potser lema més sant? (Font: «Mon lema». La Comarca del Noya, 2(94), 24/01/1892). Per a la seva sensibilitat d'excursionista creient, aquesta era la síntesi de totes les sensacions que s'experimenten en les grans altituds.

Ascensió al Pedraforca

Autor: **Norbert Font i Sagué**

Cingles amunt

—Per tal d'escalar el Pedraforca us cal tenir el cap seré, bon pit, i peus i grapes de ferro.

—Doncs a mi em sembla que ho tinc, tot això.

I sense pensar-m'hi més, malmirós encara, cap al Pedra falta gent, a escalar cingles, a sentir les sensacions de la muntanya.

Vistos de lluny, aquells cims impressionen per la seva majestuosa grandiositat, i de prop fan basarda de debò: allò és un grandióss massís de roca escrostonat per tot arreu, tallat de dalt a baix per canals que semblen tirades a dret fil i a plom; jo, vinga mirar per tot arreu buscant un camí, que dic? un corriol, un relleix qualsevol per poder-hi passar.

—Però, per on s'hi puja, allà a dalt!

I el guia ens assenyala un esvoranc, una canal que va de dalt a baix i que es destaca bé perquè el sol no toca al seu fons. Per més que el ressegueixo amb els binocles de campanya, no veig enlloc un camí apte per a pujar-hi, i a mesura que ens hi acostem sembla que la canal aquella es va redreçant més i mes, fins a esdevenir del tot vertical.

Panoràmica del coll de la Bena.

CESAR AUGUST TORRAS. AFCEC

Però, amunt! I el guia comença a arrapar-s'hi; jo i els demés companys fem el mateix procurant seguir les seves petjades, i d'una estrebada ja ens enlairem uns quants metres, perquè no es fa una passa que no es pugi. —Què és això! Una pedra somoguda que rebot avall arrastrant-ne d'altres, esbocinant-se a cada rebot i movent gran terrabastall; Déu—nos-guard que trobés algú pel camí.

I apa, anem pujant amb pena, regalimant de suor, esbufegant; les mans i colzes treballen més que els peus, arrapant-se pels relleixos i esqueis, tots anem de cara a la roca, mirant sempre enlaire, buscant en aquells murs tan espadats el lloc on posar bé els peus, sembla que ningú gosi girar la vista enrere per no veure el fons que tenim a sota. Mirats de lluny, tal com estem, l'un sobre l'altre casi a tocar, deu semblar que fem el pilar de set, o que som els catúfols d'una sínia gegantina.

—Encara no s'acaba, això?, crida un dels de per avall.

—I què s'ha d'acabar! Jo prou que miro enlaire, però aquells grenys de roca pugen amunt, amunt, com quan érem a baix de tot; si no fos pel cingle que tenim a sota, diria que no hem pujat gens.

Ningú no parla; no se sent més que el nostre panteix i el grinyolar de les sabates ferrades sobre la roca; la canal s'eixampla, però es va fent més i més dreta. Ens aturem per a prendre alè, per a esbufegar una estona i eixugar-nos la suor que ens cau a raig fet, cara avall. Jo em giro i contemplo els que tinc sota meu i m'esgarriro de pensar què passaria si relleixqués de l'esquei on me sostinc ben arrambat a la paret.

—Som-hi altra vegada. I ens posem altre cop en marxa; de tant en tant, per cura que es tingui, alguna pedra somoguda rebot avall, i els pobres del darrera vinga cridar; per això anem tots ben junts, per a evitar un mal cop que tindria conseqüències terribles; hi ha lloc on ens hem d'ajudar els uns als altres per salvar un mal pas, o per pujar una roca on ni les mans ni els peus hi troben agafador; però de tot ens en sortim i anem pujant com formigues per aquella colossal xemeneia.

—Ja hi som a prop, crida el guia, i com si les seves paraules ens haguessin donat més alè, mans i peus es mouen més de pressa, sembla que un nou delit ens esperona; ja es veu el munt de pedres del cim: apa, amunt i fora!... Els esbufecs són més ràpids, se senten moltes pedres que rossolen avall, però ja ningú se'n cuida, fixa la vista en aquell cim cobejat; sembla que la febre ens domini, tots vermells, els ulls injectats. —Ja hi som! Un esbufec fondo i llarg segueix aquell crit; sembla que el cor s'eixampli, però el cap està enterbolit encara per la febre de la pujada.

—Tot just som al primer pic! Doncs, avant... Cal pujar el segon, i després el tercer, fins al cim més alt, per tal de veure la muntanya del tot vençuda als nostres peus. Els qui no han pogut sentir les sensacions de les altures no es poden fer càrrec de la febre que s'apodera de l'excursionista, febre de pujar, amunt sempre: llavors no sent la fatiga ni l'espanten els perills, se sent hipnotitzat per aquell cim, per aquella darrera roca penjada entre cel i terra.

Ja hem descansat una estona; tornem-hi. I tornem a emprendre la marxa amb nou delit, que bona falta ens fa: de primer baixem una mica, però aviat tornem a tenir al davant la cinglera que ens cal escalar i que investim pel dret; els companys ens contempen des de el primer pic, i diu que es fan creus de veure la manera i el lloc per on pugem, però el guia és ardit, un veritable isard, i jo em sento més fort que mai; l'excitació nerviosa en què em trobo sembla que em doni ales. Fem estimbar les pedres a cada pas; com que ningú ens segueix ja, no hi parem compte, i ens dóna gust veure-les rebotre centenars de metres avall!

Ja som al segon pic; nou descans per a prendre alè, una petita baixada i altre cop la cinglera més dreta i esquerra que mai. —Aquesta és la darrera, me diu el guia; i altra vegada amunt, amb la mateixa febre, els mateixos, treballs, les mateixes sensacions... Ja hi som a prop... unes quantes pitrades més i la muntanya és nostra... el cor batega com un cavall desbocat.

(*La Veu de Catalunya*, 2 d'octubre de 1903).

Des del cim

—Ja hi som! Ja som al cim; la muntanya està vençuda. De vegades aixeca les seves encinglerades agulles milers de metres sobre la vall; de vegades els seus grenys s'alcen espadats impedit el pas: l'excursionista, ple d'energia ho ha vençut tot. Per això, dalt del cim llença el crit de triomf: Visca Catalunya!

I hom, joiós de la victòria que deu a la seva força de voluntat, no vol que ni una sola roca el domini encara. I se redreça amb energia sobre la darrera pedra del cim. El cap alt, la vista perduda en l'infinit, sembla voler pujar més amunt encara. Però no! Hem arribat al límit entre la terra i el cel, i sols el pensament pot anar més enllà.

Aquí, l'aire és més pur, la llum més resplendent, la vista més grandiosa, la calma més perfecta, l'esperit més lliure. —Seiem, oïdà!, que hi fa de bon estar. Panteixem encara, aspirant a grans glopades l'aire tan fresc i pur, i la nostra mirada s'estén allà d'enllà per damunt les carcanades de les serres que ens envolten com onades gegantines un illot perdut en l'alta mar. Lluny de les remors de la civilització, per damunt dels brogits del món, per damunt de tot allò que és misèria, res no ve a torbar la calma del cim. Avall, al fons de tot, s'hi veu el poble; però la seva remor no ens arriba; tan sols se sent el crit estrident de les gralles que volen a prop del cingle i les esquelles d'una ramada que pastura mandrosament a mig aire de la muntanya.

La pau solemne que ens envolta convida a endinsar-se en la contemplació de les obres del Creador. Tots aquests cims que s'alcen gloriosos al nostre entorn, són la Pàtria: l'excursionista els admira i els estima. Déu i la Pàtria: aquesta és la síntesi de totes les sensacions que s'experimenten en les grans altituds; ambdues idees es compenetren de tal manera que no semblen sinó una de sola, un sol amor que no es pot explicar i que es manifesta per una eleva-

CESAR AUGUST TORRAS. AFCEC

ció de l'esperit, per un quelcom gairebé sobrenatural que ens isola més i més sobre el cim on ens trobem i ens hipnotitza, en certa manera fent-nos pujar amunt, amunt, cap a cims més enlairats encara, on l'aire és més pur, la calma més completa, l'esperit més lliure.

—Que gran és Déu! Que gran la Pàtria! I un sospir fondo, reposat, revelador d'una satisfacció interna immensa, s'escapa dels nostres llavis: és l'Amen, és l'assentiment a les mil i mil idees i divagacions que en un moment ens han passat pel cap, la força de la matèria que ens torna de les regions de l'esperit cap a on volàvem a la terra que encara trepitgem.

Mireu-la, la Pàtria, si n'és de gran! Del Cap de Creus a la Maladeta, del Canigó fins a l'Ebre, es veu tota, gran i formosa com és ella. Cada cim dels que ens rodegen, cada poble que albirem és un mot; cada serralada, cada riu dels que veiem perdre's allà d'enllà són ratlles de la seva història. Mots i ratlles que l'excursionista llegeix i s'hi entusiasma en mil records, fets i episodis que la imaginació ja escalfada li reconstrueix.

No, no pot estimar bé la Pàtria qui no l'ha vista. Per això l'excursionista l'estima tant; per això passa tantes fatigues i perills: per veure-la millor i doncs estimar-la més. I així veureu que, des del cim, després d'haver esplaïat la mirada per tot l'horitzó, després d'haver contemplat bé la seva Pàtria, travessant la calitja que cobreix la plana, fixa la mirada, sembla buscar un punt especial, com l'agulla imantada el nord: és un racó de muntanya, un poble, un campanar, un sostre que endevina, sinó veu, enllà de tot. És el lloc on ha deixat els que més estima: la llar pairal, el centre intensiu del seu amor a la Pàtria. Per ell és la darrera mirada abans de baixar del cim; la primera havia estat per al cel.

(*La Veu de Catalunya*, 14 d'octubre de 1903).

Un grup d'excursionistes van del coll de la Bena al Gresolet.

Que gran la Pàtria! I un sospir fondo, reposat, revelador d'una satisfacció interna immensa, s'escapa dels nostres llavis

Per les altes valls del Ter

Autor: **Norbert Font i Sagué**

Entre la boira

La matinada no podia ser més riallera; el cel era net, transparent, i la muntanya se'ns presentava clara, amb els seus tons variats, tot just entonats pels primers raigs d'un sol d'agost.

—Sembla que tindrem bon dia, pastor!

—No sé què hi digui; si cap a les deu no surt la boira, prou; a muntanya cal ser matiner.

I apa, muntanya amunt, esperonats pel desig d'arribar-hi abans de l'hora fatal, la de la boira, eterna enemiga de l'excursionista de muntanya; però el sol puja més de pressa que nosaltres per aquell cel tan lila i comença a escalfar de debò, encara no són les nou i ja pica com si fóssim a migdia; la suor ens rellisca cara avall, sense que un alè d'aire ens vingui a refrescar; el cel, abans tan blau i transparent, comença a agafar un to esblaimat, què us diré?, com si un polsim impalpable omplís l'espai.

I jo, vinga mirar el cel i el camí que ens faltava per a arribar al cim, puig l'experiència em feia creure que tindríem o boira o pluja, quan tot d'una veig que aquella nebulosa tan lleu que emplenava l'espai comença a condensar-se pels cims de la serralada de Cavallers, formant uns flocs blancs de contorn indefinit, però que van creixent, creixent de pressa, s'ajunten entre ells i van prenent un to gris per des-sota.

—Mal dia hem ensopegat, Xesc, tindrem boira!

—Bé em fa por! Veurem a l'altra banda si n'hi ha.

Aviat sortim de dubtes en ésser dalt de la collada dessorre del Ter i del Freser; per damunt dels cims de Puigmal, de Torreneules, Bastiments i demés pics de tot aquell tros de Pirineu, apareixen aquells claps esponjosos, difuminats; els veiem créixer de pressa, molt de pressa, envoltant els pics, estireganyant-se per les collades.

Un crit de 'miri cap aquí!' em treu de l'abstracció en que estava, i en girar-me veig una fumerola immensa que surt com d'un encenser gegantí, de la coma del Catllar. Oidà! Ja no és sols la boira dels cims la que tindrem, sinó també la de les comes, la de les fondalades, més esponjosa i enjogassada. Mireu-la com puja recargolant-se, destriant-se entre el rocam; és el fum d'encens que la mare terra enlaira al cel. S'acosta a nosaltres i ens envolta, mes a poques passes s'esllangueix i es fon; però venen noves alenades més espesses que pugen i pugen, i ens quedem dintre d'aquella boira freda, humida, rodejats d'aquell to blanc, sens ombres ni contrastos

de llum. Els objectes propers se'ns presenten velats i difuminats, com si els guaitéssim a través d'un vidre lleugerament glaçat, i semblen més grossos de que en realitat són; a voltes venen glopades de boira espessa, gairebé grisa, que ens isola del tot; altres s'esquinça, i ens trobem dintre d'una clariana on hi arriben els raigs de sol esmorteïts, sense fer ombres.

Anem fent via amb molta cura per tal de no perdre el camí, tots agrupats, ben tapats amb les mantes i abrics perquè comencem a sentir fred, un fred dols i humit que no fa tremolar però que posa la pell de gallina i penetra endins fins al moll dels ossos. Ningú no parla; a la gatzara de quan feia sol ha seguit una calma ensopidora; és influència del medi. Les cavalcadures caminen també amb el cap baix, i en el seu pèl estarrufat s'hi veuen tritllejar milers de gotes blanquinoses, com partícules de boira que s'hi haguessin enganxat.

—Sembla que no seguim pas el camí!

—Bé prou que ho veig, ja fa estona que l'hem perdut, ens haurà quedat a mà dreta.

I vinga anar d'ací i d'allà buscant un corriol; el terror és cada vegada més trencat i ens trobem amb una clapissa on ens cal descavalcar; estem perduts. Si la boira no s'aclareix, haurem de tirar-nos rostos avall i sortirem allà on podrem.

—Escolteu: se sent una esquella!

Tothom calla, i en mig d'aquella solitud, trencant aquella calma de mort, se sent allà d'enllà, per darrera d'aquell vel espès que ens embolcalla, el nanc-nanc reposat, suau, majestuós, de dues, tres ,

cinc i més esquelles.

—És l'eugassada de Fontlletera; ja anem bé.

I un cop orientats, seguim el camí com podem. Uns cops aquell soroll que ens guia es perd gairebé del tot: és que el vent se l'emporta; però d'altres el sentim més clar, sembla més a la vora, però és fondo, molt fondo; l'eugassada deu haver anat per avall a buscar herba tendra.

Ens estem bona estona parats dalt d'una carena dubtant quin camí seguir; qui no s'hi ha trobat mai no pot formar-se idea de com desorienta la boira; ja podeu conèixer bé el camí, ja, que per poc que us descuideu us trobareu perduts sense saber on sou ni on heu d'anar; en aquests casos cal tenir calma, molta calma, orientar-se bé amb la brúixola i tirar pel dret, o bé esperar un d'aquells moments, de vegades només uns segons, en què una ratxa de vent destria la boira i, aclarint el paisatge, us permet orientar-vos.

I això és el que ens passà a nosaltres: tot d'un cop, com per art d'encantament, aquell vel tan espès s'esquinça davant nostre, mostrant-nos un quadre d'incomparable bellesa, un tros de naturalesa riallera, una fondalada verd maragda travessada per un rierol a prop del qual pasturen mandrosament, amb el cap acotat a terra, arran de l'herba i fent dringar les grosses esquelles, les eugues de l'eugassada de Fontlletera. Són lluny encara de nosaltres, però les veiem totes, una per una, pels claps negres, grisos i rogencs que fan sobre el verd del fons; sentim ben bé el so de les esquelles de cadascuna; fins i tot sembla que s'endevina el cruixir de l'herba a cada estirada, seguida d'aquell nanc-nanc-nanc, tant majestuós.

Aquesta visió ha durat sols uns instant: la boira envejosa ens l'ha amagat però ja són em camí i avall falta gent, fugint d'aquells braços que ens amanyaguen tot i ensopint-nos; avall, cap a la terra baixa, a buscar el sol, ja que la sirena de les muntanyes no ens el vol deixar veure. Però la boira sembla que no ens vulgui deixar, som els seus presoners; se recargola i s'arrossega al nostre entorn i ens envia noves glopades; i nosaltres avall, sense parar, fins que un cop de vent l'agombola darrera nostre i la veiem fugir muntanya amunt, més negra i més espessa que mai, recargolant-se pels clots i estireganyant-se per carenes i collades.

(*La Veu de Catalunya*, 16 de setembre de 1903).

...pasturen mandrosament, amb el cap a cotat a terra, arran de l'herba i fent dringar les grosses esquelles, les eugues de l'eugassada de Fontlletera.

Vista d'Ulldeter l'1 de novembre de 1921.

Però tot d'una, una remor llunyana, fonda, com si vingués de dintre terra, ens fa eixorir, talment haguéssim rebut una descàrrega elèctrica

Sota la pluja

Ens trobàvem a Fontlletera completament envoltats de la boira que, després d'haver-nos impedit pujar al cim de Pastuira, semblava no voler-nos deixar. Els traginers prou deien que s'aclariria, però no en feia pas la cara, doncs si bé de vegades es destriava i una clariana de sol esmorteït il·luminava un tros de paisatge, ben aviat noves glopades fredes i humides es recargolaven al nostre entorn. Ens estàvem asseguts, ben tapats amb les mantes, menjant un bocí, mentre les cavalcadures amb los morralets posats feien el mateix. Aquella boira humida i la desil·lusió soferta ens tenien en un estat d'indiferència, d'ensopiment enervant, en que fins i tot hom tenia peresa d'enraonar, i no se sentia més que el rac-rac de la grana que els matxos anaven menjant.

Però tot d'una, una remor llunyana, fonda, com si vingués de dintre terra, ens fa eixorir, talment haguéssim rebut una descàrrega elèctrica.

—Això és un tro; ja cal que fugim.

I els uns que si és un tro, i els altres que si és una barrinada de les que tiren a Queralbs, passem un moment indecisos, quan un nou espetec, fort, recargolat i molt més propers que l'altre, ens treu de dubtes.

Els mossos, a corre cuita, a recollir les provisions i treure els morralets dels matxos, i nosaltres a preparar-nos les mantes o impermeables per a rebre la tempesta que s'acostava. I avall, cap a Tregurà, que en tenim per una gran estona; nosaltres prou tenim pressa al sentir els trons ja gairebé a sobre nostre, però les cavalcadures no es donen pas per enteses; sembla que caminen de mala gana i que s'haurien estimat més mullar-se i dinar amb tota calma.

—Mentre hi hagi brisa, no tingui por de pluja, me diu el mosso.

Bé prou que ho sabia això, però també sabia que aquella boira que ens envoltava podia fondre's en un instant, com així fou.

Després d'un tro, fort, escardalenc, s'aclarí del tot, i una ràfega de vent acompanyat d'unes gotes grosses, inflades, ens va fer abrigar ben bé.

—Ja la tenim a sobre; ara paciència i avall sense parar.

I al cap de poc comencem a sentir aquella remor tan característica, aquella espècie de grinyol sec que fa la pedregada quan s'acosta.

—Sant Marc, Santa Creu... ara sí que estem ben posats.

I aquelles gotes grosses, inflades, se tornen blanques, i ja no mullen, però reboten que dona gust per damunt nostre, ja ens fan acotar el cap sota el barret i amagar bé les mans dintre la manta: les pobres bèsties abaixen també la testa i espolsen les orelles, però van seguint avall amb tota calma com si encara enyoressin aquell mig morralet que havien hagut de deixar.

Sort que la calamarsada aquella no va durar, altrament no sé com n'hauríem sortit; però darrera seu vingué una pluja suau, fina, d'aquella que els pagesos diuen que no se'n perd una gota, que ens anava mullant de mica en mica, com per acostumar-nos-hi. Al cap de poca estona, el meu barret no semblava tal cosa: les ales caigudes tot al voltant, anava degotant como una cúpula, i aquella aigua filtrava després per la manta, i la seva fredor s'anava transmetent a tot el cos amb unes esgarrifances que semblaven venir del moll dels ossos.

(*Calendari català*, 1904).

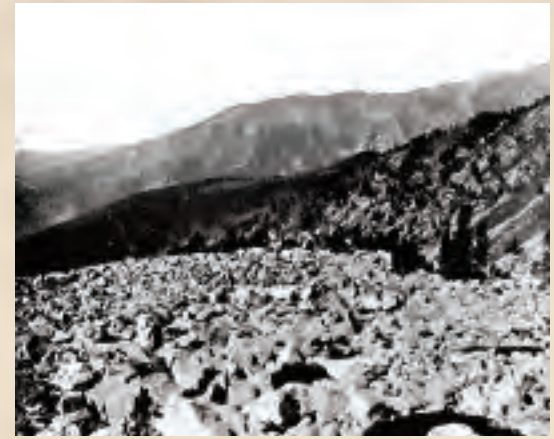
El torb

La tarda anterior havia hagut de fugir a corre-cuita d'Ull de Ter, perseguit per la boira que de primer s'accontentà amb joguinejar pels cims i collades de Bastiments i Gra de Fajol, i després començà a espessir-se i a tornar-se fosca, fins que es decidí a ploure. Vaig arribar a Setcases xop i, com qui ja sap el país de què es tracta, vaig fer de seguida els preparatius per l'endemà, disposant-ho tot per molt abans de punta de dia, sense fer cas de la pluja que queia allò que diem a bots i barrals; al contrari, encara m'agradava que ploqués força; així, pensava, demà al dematí estarà ben ras per pujar al Costabona i, a més, dóna tant de gust dormir sota teulada, ben abrigat, sentit la remor de la pluja a sobre i les canals del carrer!

Truc, truc... —Ja han tocat les tres! —Quin temps fa? —Una mica de vent; a muntanya hi ha lleganyes, per avall estrellat. Sense demanar més explicacions salto del llit i em vesteixo en quatre esgarripades. Baixo i obro la porta de l'hostal. —Renoí, quin fred! —Ja es pot abrigar bé, ja, que pica de debò, me diu el guia, oh, i per amunt en farà molt més! —Bé, ja tinc la manta, i a més que jo no sóc fredolíc, al contrari: m'agrada el fred i la neu, sobretot la neu; aquest hivern vull pujar a veure-us quan estigui tot nevat.

Deixem els negres carrers de Setcases i emprenem el camí Ter amunt. Fa un griso que talla; jo munto a cavall i m'embolcallo ben bé amb la manta, però com si res: segueixo tremolant; per aquella canal hi baixa un aire glacial que es va fent més fort a mesura que ens acostem a la ribera de Carboners; és encara nit però comença a endevinar-se la claror de la matinada. —Miri, cridà el guia, a Gra de Fajol hi ha nevat! Vet aquí el fred que fa!

Neu, neu a muntanya i al mes d'agost! Quin gust! Quina vista més formosa disfrutàrem! Emboquem la ribera de Carboners i el vent apreta més i més; comença a clarejar i pels cims de la Llosa i Concròs s'hi veu córrer la boira; un tros en amunt, el vent glaçat ens rebot els primers borrellons de neu. I agafem el camí del coll de la Balmeta, i a mesura que anem pujant el vent i la neu creixen, el fred és més intens, la vista més formosa. —Aquí pla, fa de bon anar-hi; el coll no sé pas com el passarem! —Bé, anem pujant; un cop al pla de Reboast ho veurem. Però el temps no tenia pas ganes de posar-se; al contrari: de per sobre Ull de Ter venia una espessa boirada, no parava de nevar i el vent semblava més fort com més pujàvem, jo quasi tenia recança de no haver reulat de seguida i em venien ganes de fer-ho, però m'aguantava la creença que allò no podia durar. En ser al pla de Reboast parem una estona arrecerats darrera un clap de pins espessos, però el fred ens en treu; cal passar el coll, que a l'altra vessant ja farà més bo. I tornem a emprendre la pujada; la boira s'esquinça per sobre nosaltres i el sol matisa amb sa llum el paisatge nevat; però segueix nevant; neu i sol, quin contrast! La força de la tramuntana ens porta la neu de la boirada que hi ha per sobre

Morrena terminal de Cambra Fosca, al Concròs. Clixé de Rafel Patxot i Jubert, publicat al Curs de Geologia de Font i Sagué.

Esllavissada del Concròs, produïda per una allau. Clixé de Rafel Patxot i Jubert, publicat al Curs de Geologia de Font i Sagué (1905).

La vall de Concròs, en una imatge contemporània de les excursions de Font i Sagué. Positiu del Museu Geològic del Seminari de Barcelona, a partir d'un clixé de Rafel Patxot i Jubert.

Ull de Ter, la regolfa pels fondos del Concròs, la fa pujar terres amunt i ens la rebot per la cara mig cegant-nos. Essent a prop del coll es fa impossible parlar; jo tremolo de fred i tinc els peus i les mans balbes; sembla que estiguem dintre un riu de neu. En arribar al coll he de baixar del cavall, és impossible anar-hi per la força del vent que de poc me tira a terra. Arrapant-me ben bé amb el bastó i d'esquena al vent procuro tenir-me dret, però no puc avançar, aquell em guanya i em fa anar de tomballons per terra —Fugim d'aquí aviat; avall cap a la barraca, crido al guia, que també es veia negre per sortir del pas amb la cavalleria; i començo a rossolar cap avall, dret, assegut, ajagut, com podia, empaitat per aquella torbada, la vista fita en la barraca de l'eugasser, de la que es veia sortir una fumerola blavosa.

—Ep, pastor, que ens hi voleu?

Excel·lent imatge de
Setcases a principis
del segle xx.

PUNTAS, AFPEC

—Diatxus! I on aneu amb aquesta torbada? Entreu, que us escalfareu.

No ho havia acabat pas de dir que ja m'havia ficat dintre aquella espècie de cau, negre com una gola de llop. De primer moment no vaig veure més que un racó fumat on esputaven uns branquillons amb una olla penjada al damunt, un gos ajaçat a tocar del foc i la silueta del pastor; l'espessa fumera que el vent regolfava per dintre, fent-nos plorar els ulls, no deixava veure més. Però ja estàvem a sopluga al menys; jo encara tremolava i em sentia el cos tot masegat per la lluita que havia tingut amb aquella torbada, la caiguda i el rossolament rostos avall, però unes quantes xeres de branques de pi seques i un bon trago de rom reanimaren la sang endormiscada. Després, vinga un bon plat de sopes i un tall de carn, i vinga fer passar la bota de mà en mà i el corresponent cafè, però tot sense moure'ns d'allí, d'aquell clap de foc, ben abrigats encara amb les mantes, perquè el vent passa per tot arreu dintre d'aquella cabana, xiulant furiosament.

Havent esmorzat ens sentim ja més valents i sortim a fora a fer una ullada al temps; el torb s'ha calmat bastant, ja no neva i el cel està desemboirat; l'aire és pur i transparent; el Costabona està blanc de neu fins a Fra Joan.

I abandonem aquella cabana que tan bon servei ens havia fet, pujant cap al coll altra vegada i cap a Fra Joan; davant nostre el Costabona eixampla ses vessants de ratlles regulars, totes cobertes de neu d'una blancor immaculada; llavors ja no em recordava del que havíem passat poques hores abans sinó

per alegrar-me'n, per fruir la satisfacció de pujar en aquell cim de 2.465 m trepitjant el mantell de neu que el cobria.

A Fra Joan vaig deixar el mosso amb la cavalleria, i tot sol vaig començar a pujar de dret, per les clappisses, ajudant-me amb el bastó, buscant els claps amb menys neu. A cada pas el panorama se m'eixamplava; tots els pics de cap a ponent estaven nevats fins a mig aire, oferint un espectacle hermo-síssim, i per la vall l'atmosfera estava neta, destacant-se tots els accidents i colors. Em cal prendre alè varies vegades perquè em sento fatigat, però finalment faig el cim.

En cap de les meves ascensions havia gaudit d'un espectacle tan sublim, d'un contrast tant gran, amb el blanc i verd de les serres de sobre Ull de Ter i Canigó. El panorama que en temps normal és ja dels millors del nostre Pirineu, aquell dia ho era molt més per la puresa del aire, netejat per la torbada. El golf de Roses i l'Empordà es veien com qui diu a tocar, amb les seves ciutats i viles; cap a migjorn s'hi descobria un seguit interminable de valls i rengleres de muntanyes fins més enllà del Tibidabo; cap al nord-est tot el Vallespir, el Rosselló i les Corberes lluny, i més lluny encara les platges del golf de Lió; cap a ponent l'intricat aplec de pics i cims pirinencs, dels que en sobresurten Puigmal, Gra de Fajol, Bastiments, cims de la Vaca i pics de l'Infern i de la Dona. La vista es cansa de mirar tant i tant territori, de res-seguir aquell oneig de cims i serralades; i més aquell dia que destacaven tant.

(*Calendari català*, 1905).

Companyia de guies del Centre Excursionista de Catalunya

1

SERVEIS DE PROFESSIONALS PER A TOTA MENA D'ACTIVITATS DE MUNTANYA

- Excursionisme d'estiu i d'hivern (raquetes de neu)
- Alpinisme i escalada (roca, neu, cascades)
- Esquí fora de pista, esquí de muntanya
- Descens de glaceres
- Vies ferrades
- Activitats per a nens i nenes
- Expedicions

2

CALENDARI ESTABLE D'ACTIVITATS

- Bateig d'escalada en roca a Montserrat
- Iniciació a l'alpinisme a Chamonix
- Monte Rosa. Punta Gnifetti
- Mont Blanc
- Via ferrada

3

ACTIVITATS A LA CARTA

Per fer qualsevol tipus d'ascensió a una muntanya, la millor fórmula és la contractació particular d'un guia, per dur a terme els teus projectes, segons les teves expectatives.

4

MUNTANYES DEL MÓN

Preparació, acompanyament i guiatge a trescs, ascensions i expedicions d'arreu del món.

PER A MÉS INFORMACIÓ:

Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10 i 12 / 08002 Barcelona
Tel. 933 152 311
www.cec.cat
guies@cec.cat

Un cop més, ens referim a Osca com un dels punts neuràlgics de l'activitat oberturista, mercès a l'extens terreny verge de la serra de Guara i al més cèlebre escenari dels Mallos de Riglos. Malgrat que hi ha diverses guies d'escalada de Guara, concretament una de Vadiello i tres de la zona de Rodellar, encara resten molts llocs on la informació ha quedat oblidada en cròniques o en retalls d'Internet. Una de les parets més emblemàtiques, el Tozal del Vero, mereix unes pàgines d'atenció per tractar els seus 20 anys d'història, on deu itineraris s'han desvetllat tímidament en el seu particular calcarí modelat per les aigües del riu més trepitjat del panorama nacional. A Riglos mentrestant, els projectes s'han d'encaixar minuciosament, ja que l'espai és més escàs. De totes formes, encara queden racons on, sense destorbar, es poden obrir considerables rutes cada cop més exigents, gràcies a una mentalitat més esportiva i unes característiques favorables del terreny. En definitiva, la màgia d'Aragó continua present en les seves principals escoles, i ofereix unes bones aventures que no ens deixaran mai indiferents.

SERRA DE GUARA

A ponent de la serra de Guara i tot just al magnífic estret del Salto de Roldán, l'agulla del Fraile presenta una llamenera cara E penjada sobre l'estreta gorja de las Palomeras (riu Flúmen), on fins ara sols coneixiem l'existència de la via *López-Picazo* del 96. Immediatament a la seva esquerra, uns anys més tard, Jesús Gálvez i Roberto de Madrid, obren la via *Marcelino pan y vino* (14-7-07) aprofitant una suggestiva zona de

balmetes, on la perícia d'aquesta cordada aconsegueix un itinerari totalment en lliure i sense l'ús del martell. Roca bona en general, en la que seran necessaris els tascons, aliens, cordinos i dos jocs de camalots (nº0,50, nº0,75 i nº1 triplicats). Cal destacar que malgrat la seva moderada dificultat, a la via no ha quedat gens de material. Accés des d'Osca capital pel poble d'Apiés i la pista que duu a la Peña San Miguel. Cal aparcar en el coll i davallar pel terreny

SERRA DE GUARA / BARRANC DEL MASCÚN

Via Espolón Loco (115 m, MD*)

més aclarit de boixos en direcció E fins a envoltar l'agulla pel cantó N (45 min). Descens per la cara S amb un ràpel llarg o dos fraccionats de 15 i 30 m.

Al bell mig del barranc del Mascún, Josep M. Codina i Emili López descobreixen una segona línia a la formidable roca de la Ciudadela, gràcies

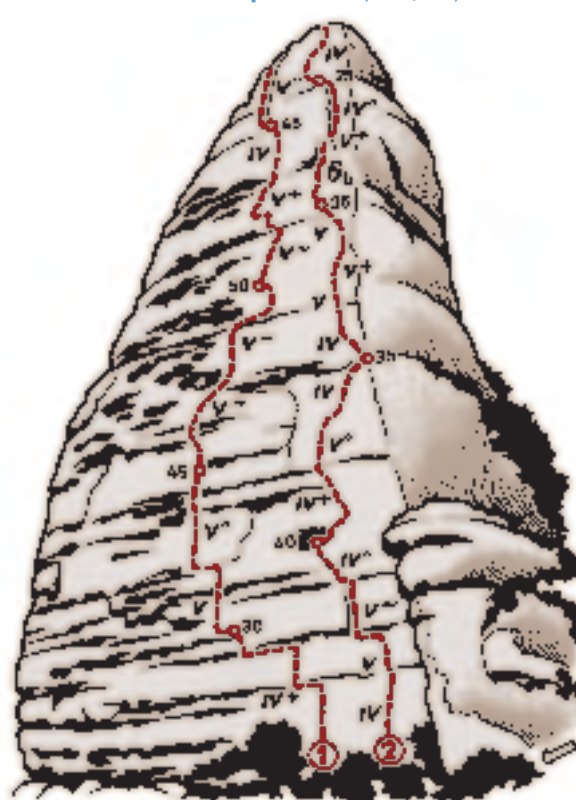
a un estratègic traçat que guanya la columna sud curiosament foradada en dos llocs. La via *Espolón Loco* (octubre-07), arranca pel mur de la cara W a la caça de la fissura més marcada, i un cop al forat més gran, la travessa i continua pel vessant E oferint el llarg més exigent. Una tirada força vertical i mantinguda on trobem una pregona llastra que més val no tocar-la per si de cas. La via ha quedat bastant equipada amb parabolts i pitons, i sols caldran els aliens mitjans i els camalots fins al nº3 pels trams fissurats. Roca molt bona en conjunt amb algun pas trencat puntual. Dificultat obligada de 6a. Aproximació pel camí que porta al poble d'Otin i travessant a l'alçada de la paret (45 min). Descens amb 2 o 3 ràpels per la cara W atès que l'itinerari sols arriba al cim de la columna.

El Tozal del Vero representa la paret més important de la serra de Guara i la seva escalada tota una cobejada aventura. Ressenyem les tres últimes vies obertes aquesta bastió, d'estils ben diferents, i que curiosament cap d'aquestes assoleix el cim de la paret. Primer va ser la via *Intza Bidea* (novembre-01) a càrrec de Iosu Gutierrez, Asier Izaguirre i Juanjo Elola, en rematar el marge dret de la paret per la línia més eloqüent a primer cop d'ull, malgrat les inevitables terrasses centrals. Itinerari pràcticament desequipat on seran útils uns 15 pitons (10 universals i V), tascons, algunes

SERRA DE GUARA / SALTO DE ROLDÁN

1. Via Marcelino pan y vino (200 m, MD*)

2. Via López Picazo (175 m, MD*)

qualitat excepcional, semiequipat amb parabolts, pitons i ponts de roca, on cal dominar un grau mínim obligat de 6c. Cal portar els tascons i camalots fins al nº3. Descens per la canal de l'esquerra, o bé rapelant per la mateixa via localitzant la primera instal·lació per sota l'última reunió en la vertical de l'itinerari, i la darrera en la punta de la gran visera inicial. L'accés s'efectua des d'Alquezar, passant per les cases de San Pelegrín, que aviat es desvien per un trencall a mà dreta i en direcció E. Abans de finalitzar la pista divisarem la paret, on cal localitzar un senderó amb fites que porta al objectiu en una mica més d'una hora. Bon bivac al peu de via, amb ombra fins a la 1 del migdia.

MALLOS DE RIGLOS

A la cara N del Mallo Pisón, el mateix Edu González enllesteix tot sol amb la col·laboració de Javi Pérez, Josema Jarrin i Dani Moreno, la via *Misión cumplida* (juny-2010). Itinerari equipat amb parabolts i ponts de roca, obert amb molts atacs des de l'any 2005, que gaudeix d'un rocam gris bastant

bó exceptuant tant sols uns 20 m dolents en 300 m d'un recorregut eminentment sinuós i mantingut. Inici sota la diagonal característica de la *Via de Verano*, per situar-se al peu d'un mur que a poc a poc forma un mar de panxes on cal dominar la tècnica riglera a la perfecció. Via físicament força exigent on seran necessàries 16 cintes i dues cordes de 60 m. Es pot baixar per la mateixa via engantxant assegurances, per les instal·lacions de la canal de l'esquerra, o bé pel descens habitual del Pisón amb els típics «volao». Itinerari molt adient per fugir de la calor.

Al cèlebre Puro destaquem la segona repetició integral de la via *Helios* en unes 9 h d'escalada, efectuada aquest passat juny per Toño Carasol i A. Ballart. La via en qüestió, tot un mite de la zona per la seva exposició, fou oberta l'any 1980 per Fernando Cobo, un gran especialista i enamorat de la zona. Atès el deteriorament dels pocs burinadors utilitzats en l'obertura (quasi tots en reunions), aquesta passada primavera fou restaurada amb

RIGLOS / MALLO PISÓN

Via Misión cumplida (300 m, ED*)

RIGLOS / EL PURO

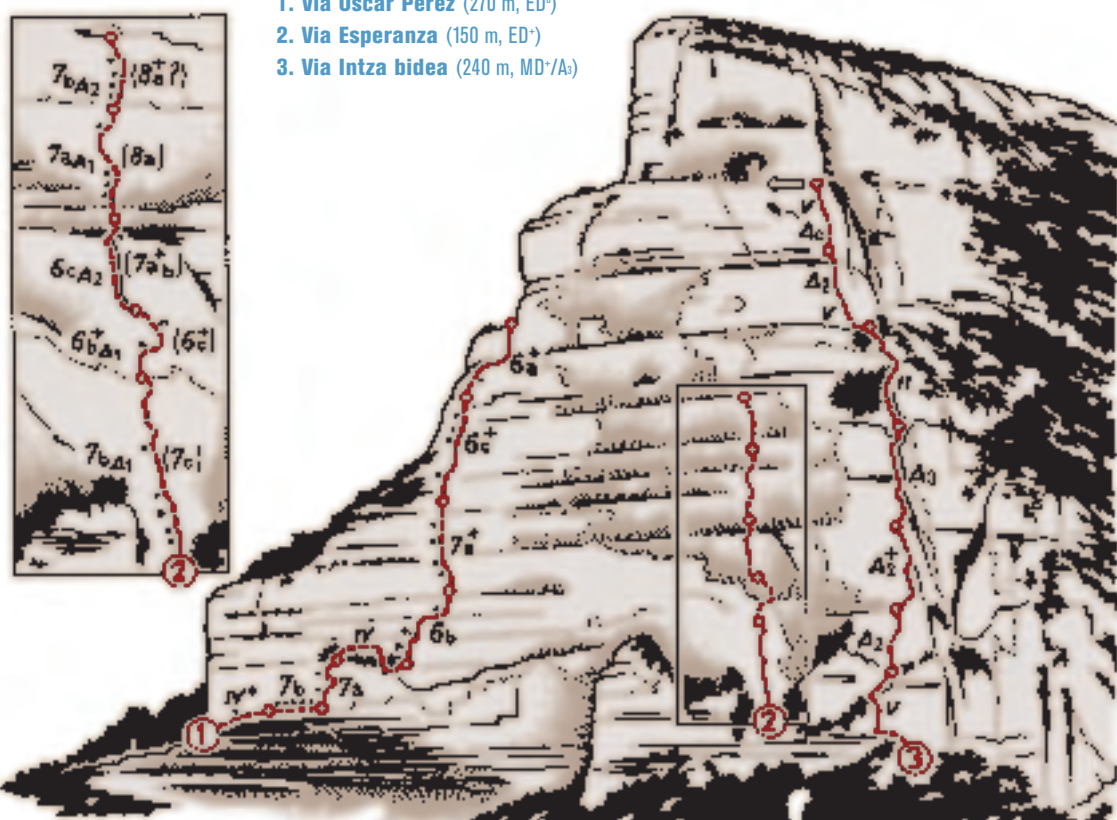
Via Helios (180 m, MD* expo)

SERRA DE GUARA / TOZAL DEL VERO

1. Via Óscar Pérez (270 m, ED*)

2. Via Esperanza (150 m, ED*)

3. Via Intza bidea (240 m, MD*/A+)

La conquesta de les muntanyes de la Vall d'Aran

Quan a finals del segle XVIII, els turistes, especialment francesos i anglesos, varen iniciar les visites al Pirineu, sobretot a partir de les estacions termals, el Pirineu es va posar de moda, i en conseqüència s'inicià l'exploració sistemàtica de la serralada. Es van anar assolint els cims i s'iniciaren llargues travesses. Alguns d'aquests primers exploradors publicaren les seves experiències, uns textos que han esdevingut clàssics dins de la literatura pirinenca.

Aquest llibre és una síntesi històrica d'aquestes exploracions a cims i contrades de la Vall d'Aran, que s'iniciaren el 1787 amb Louis Ramond de Carbonnières (1755-1827), considerat

el pare del pirineisme. Louis Ramond, en una llarga travessa que inicià al balneari de Barèges, va pujar al massís de la Maladeta i va baixar cap a la Vall d'Aran passant per l'Artiga de Lin. Continuaren aquestes gestes els francesos Parrot (1791-1839), Léon Doufour (1780-1865), Henri Reboul (1763-1839), Vincent de Chausenque (1782-1869), Colomés de Juillan (1799-1870), Émile Belloc (1841-1914) i també l'espanyol Francisco de Zamora (1757-1812) o l'anglès Charles Packe (1826-1896).

També es fa una menció als primers excursionistes que visitaren la Vall d'Aran, des de Jacint Verdaguer a Juli Soler i Santaló, al qual dedica una extensa descripció de la important obra que va fer per divulgar la vall.

L'autor tanca aquesta llarga llista de muntanyencs, amb l'aranès Rosendo Caubet (1923-2003) i les escaladores Maria Antònia Simó i Olga Carreras, que l'any 1960 assoliren el pic des Hennes (pic de les Dones), l'últim cim que encara no havia estat assolit de la Vall d'Aran. Al llarg del llibre s'explica la formidable aventura que va representar, al llarg de prop de dos-cents anys la conquesta de la muntanya a la Vall d'Aran.

100 escalades clàssiques

Des de les parets d'Ordesa a la serralada pirinenca fins al Veleta de Sierra Nevada, passant pel mític Naranjo de Bulnes fins a l'assolellat Penyal d'Ifac, aquest llibre recorre les parets més importants de la península Ibèrica, amb una selecció de les escalades més clàssiques.

A més de les vies ibèriques més famoses, també hi ha sorpreses menys conegudes que conviden a gaudir de vies poc transitades, com ara les rutes que recorren les parets de Peña Blanca a Múrcia, Egino al País Basc i Ager en el Prepirineu més desconegut.

Al costat d'una valuosa narració sobre cadascun dels itineraris, els seus creadors, la seva història i les anècdotes i llegendes nascudes entorn seu, els autors han reunit una exhaustiva informació pràctica on s'inclou l'aproximació i l'accés a les rutes, el seu equipament actual i el material necessari per realitzar-les, la descripció dels descensos, els horaris habituals per ascendir-les i altres recomanacions.

És un llibre indispensable, que neix amb la vocació de convertir-se en una obra clàssica dins del panorama editorial sobre les muntanyes espanyoles i en volum de consulta obligada de qualsevol biblioteca d'alpinisme.

100 clásicas de España. Escaladas imprescindibles
A. Merino – J. Luis Rubayo
Col·lecció: Escalada España
Edita: Ediciones Desnivel. Madrid (2010)
166 pàgines, amb il·lustracions

Racons equipats de Montserrat

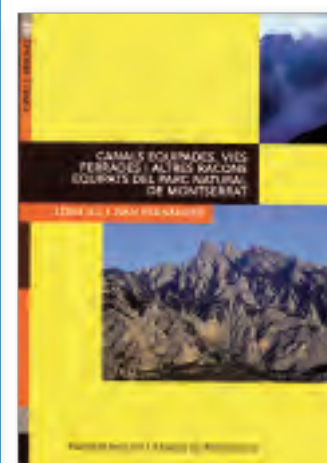
Excel·lent volum, amb un bon recull de les canals, vies ferrades i passos equipats que hi ha actualment al massís de Montserrat, i que pretén omplir el buit que d'altres guies d'escalada i de camins sempre han tocat de passada.

En aquesta guia esdescriuen 34 itineraris equipats, classificats per zones i regions, on podreu gaudir des de recorreguts fàcils a d'altres més verticals i exigents.

Trobareu també tota la informació necessària per realitzar-los amb seguretat. Per això, cada ressenya consta de diversos punts, com aproximació, material necessari i descripció de l'itinerari equipat.

A més s'inclou un minuciós croquis amb el perfil i les característiques més rellevants de cada itinerari.

Es tracta d'una guia veraç, exhaustiva i actualitzada que permet endinsar-nos en terrenys inhòspits i meravellosos per gaudir amb més intensitat de Montserrat.

Canals equipats, vies ferrades i altres racons equipats del Parc Natural de Montserrat
Lidia Ill – Ivan Fernández
Edita: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona (2010)
200 pàgines, amb il·lustracions

Excursions per la Vall d'Aran

La forta personalitat de la Vall d'Aran que s'ha mantingut fins als nostres dies s'explica en bona part pel caràcter muntanyós d'aquest territori. Aquesta guia està destinada a tots els amants de la muntanya, tant pels que hi dediquen una escapada de cap de setmana com pels que tenen previst passar-hi unes vacances.

Els itineraris proposats estan a l'abast de la majoria d'excursionistes, pensats per recórrer l'Aran en època estiuenca. Encara que hi hagi neu, també podrem gaudir d'aquestes excursions amb el material adient i la tècnica adequada.

La majoria d'aquests itineraris han estat fets més d'un cop, per tal que la ressenya sigui tan ajustada com sigui possible.

Mireu, gaudiu i impregneu-vos d'aquest singular territori curull de paisatges de singular bellesa que de ben segur us seduirà.

Vall d'Aran. 17 excursions a peu
F. Xavier Gregori
Col·lecció: Azimut Comarcal.
Sèrie Senderisme, 4
Edita: Cossetània Edicions. Valls (2010)
119 pàgines, amb il·lustracions

Travesses circulars

Aquesta guia descriu 60 circuits, de dos o tres etapes, a cims pirinencs, enllaçant durant el recorregut els refugis que s'utilitzen com a campament base per emprendre l'ascensió. Dels 60 circuits descrits, 30 assoleixen cims de més de 3.000 m d'altitud; 20 a cims de més de 2.900 m, i 10 dels itineraris ens porten a cims de més de 2.800 m.

A més d'admirar aquests paratges d'alta muntanya ens ofereix l'opció d'arribar als cims. Tots els circuits se situen en el sector central de la serralada, entre el Midi d'Ossau i la pica del Canigó.

És així mateix una versió ampliada de l'anterior obra del mateix autor *Refugis del Pirineus* publicada el 2007. En aquella reeixida obra l'objectiu era enllaçar refugis mentre que en aquesta fem el mateix, però circumval·lant els cims.

La guia inclou també una completa i actualitzada base de dades sobre toponímia, refugis, informació meteorològica, equips de rescat i nombroses adreces web per fer consultes a través d'Internet.

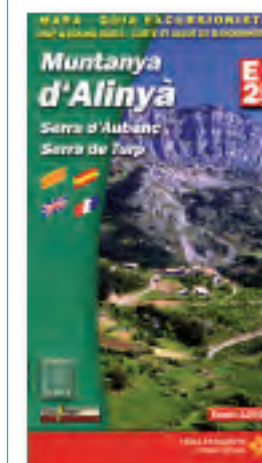
Pirineos. Travesías circulares entre refugios
Luis Alejos
Col·lecció: Guías montaÑeras
Edita: Sua Edizioak. Bilbao (2010)
166 pàgines, amb il·lustracions

Mapa de la vall d'Alinyà

A poc a poc l'Editorial Alpina i Geoes-tel ens aporten nous sectors que fins ara no tenien coberts dins de la seva extensa oferta cartografia, com es el cas del mapa de la muntanya d'Alinyà. Aquest mapa ens posca l'abast una zona prepirinenca molt interessant i fins ara poc recorreguda pels excursionistes, però amb nombrosos al·licients naturals, paisatgístics, geològics i també històrics.

Des dels vessants ponentins del Cadí i el port del Comte (la Bofia), amb les capçaleres dels rius de Lavansa, la vall d'Alinyà, Anoves, Mora Comtal, Valldan i la ribera Salada, amb les serres de Roca de Galliner i de Turp. I a ponent del Segre, les serres d'Ares, Sant Joan, Aubeng, les roques de Sant Honorat i les del Corb, amb les vall de Cabó i Valldarques.

Una extensa zona de valls, serres i muntanyes d'un alt interès excursionista. Acompanya el mapa una guia amb la proposta de 23 itineraris amb una introducció geogràfica, històrica i naturalista.

Muntanya d'Alinyà. Serra d'Aubenc – Serra de Turp
Escala 1:25.000 / Col·lecció: E-25
Mides del mapa: 117 x 83,5 cm.
Edita: Editorial Alpina – Geo/Estel.
Granollers - Barcelona (2010)

Altres novetats editorials

10 anys d'itineraris megalítics a les Gavarres i l'Ardunya
Diversos autors
Edita: Club Alpí Palamós. Palamós (2010)
222 pàgines, amb il·lustracions

Escalades a Sant Benet - Montserrat
Antoni Cugat
Editat per l'autor (2010)
188 pàgines, amb il·lustracions

Montserrat. Guia senderista
Diversos autors
Inclou 6 mapes
Edita: Editorial Alpina – Geo/Estel.
Granollers - Barcelona (2010)
146 pàgines, amb il·lustracions

La Sierra de Guadarrama en «El Recuerdo»
Carlos Frias Valdés
Edita: L'autor. Madrid (2010)
246 pàgines, amb il·lustracions

Caminando por el Alto Mijares
Rafael Cebrián Gimeno
Col·lecció: Papers de Muntanya, 46
Edita: Centre Excursionista de València. València (2010)
159 pàgines, amb il·lustracions

Vilanova de l'Aguda. 15 caminades pels seus paisatges i la seva història
Francesc Beato i Vicens
Edita: Grupo Grafein.
Barcelona (2010)
231 pàgines, amb il·lustracions

Memories of Dolphin. The life of a climber remembered
Tom Greenwood
Bill Birkett
Edita: Green Woods. Regne Unit (2010)
142 pàgines, amb il·lustracions

El camí ral de Vic a Olot. Itinerari a peu
Joaquim Agustí
Edita: Generalitat de Catalunya - Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques.
Barcelona (2010)
33 pàgines, amb il·lustracions.

Himalaisme

25è aniversari de la primera ascensió catalana a l'Everest

Amb motiu del 25è aniversari de la primera ascensió catalana a l'Everest, el 25 d'agost de 1985, que ens va deixar la coneguda frase «Hem fet el cim!», l'Ajuntament de Barcelona commemora aquest esdeveniment el 18 d'octubre a la seu del Museu Olímpic.

O. CADIACH. ARXIU EVEREST 1985

Fa dos mesos, el cap de setmana del 28 i 29 d'agost, es dugué a terme la iniciativa «Fes el teu Everest!», una proposta organitzada pels membres de l'Expedició Catalana de 1985, Televisió de Catalunya i la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC). «Fes el teu Everest!» fou una activitat oberta a tots els excursionistes que volien gaudir d'una ascensió i commemorar una de les fites més importants de l'alpinisme català. Les diverses entitats de la FEEC van proposar 25 excursions per ascendir 25 cims, un per a cada any de celebració. Des del Pedraforca, la pica d'Estats, el Puigmal, el Canigó o l'Aneto, fins a altres cims com la roca Corbatera, la mola de Colldeljou, Sant Jeroni de Montserrat, les Agudes o el Taga, fins un total de 25 cims representatius de la geografia catalana.

Oscar Cadiach, Carles Vallès i Conrad Blanch, alguns dels protagonistes de la gesta del 1985, van participar juntament amb excursionistes d'arreu en aquesta iniciativa.

Oscar Cadiach al cim de l'Everest el 25 d'agost de 1985.

Fires

IX Fira del Llibre de Muntanya a Tavertet

La Fira del Llibre de Muntanya va tonar de nou a Tavertet el dissabte 2 i diumenge 3 d'octubre, la població on va néixer ara fa nou anys. La fira, amb l'esperit del primer dia, va continuar apostant per ser un espai on el principal protagonista és el llibre de muntanya, un lloc on les editorials i les llibreries especialitzades tenen l'oportunitat de presentar les novetats editorials i ser un punt de trobada dels especialistes per fer contactes nous.

El tema de debat triat per aquesta edició va ser «Pagesia i muntanya», que va aprofundir en les dinàmiques actuals del món rural. L'objectiu principal de les conferències va ser consistir en aportar mecanismes de reflexió sobre les realitats específiques del món rural català.

L'objectiu de la Fira és el de crear un fòrum de professionals, estudiosos i amants de la muntanya i la natura.

FERRAN ALEXANDRI

Comarques

El Ripollès presenta el projecte «Terra de Comtes i Abats»

El 8 de setembre passat es va presentar al palau Robert de Barcelona el projecte «Terra de Comtes i Abats», que té per objectiu la promoció turística de la comarca del Ripollès, de posar en valor el seu patrimoni cultural i natural, i els recursos tangibles i intangibles vinculats al concepte dels orígens de Catalunya.

L'acte va comptar amb l'apadrinament de Carles Rexach, una de les figures més carismàtiques i reconegudes del FC Barcelona, molt vinculat a la comarca del Ripollès i a Ripoll, d'on eren els seus pares i d'on se sent fill adoptiu. L'acte, que va tenir lloc a la sala Cotxeres del Palau Robert, impulsat pel Consorci Ripollès Desenvolupa-

ment i per quatre municipis de la comarca del Ripollès: Campdevàrol, Gombren, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses, també va comptar amb la presència del president de Ripollès Desenvolupament, Ramon Turrats. Van intervenir quatre alcaldes de la comarca: Teresa Jordà i Roura, alcaldessa de Ripoll; Ramon Roqué i Riu, alcalde de Sant Joan de les Abadesses; Núria López Rodríguez, alcaldessa de Campdevàrol; Eudald Picas i Mitjavila, alcalde de Gombren, i Francesc Francisco-Busquets Palahí, sotsdelegat del Govern en representació de l'Estat. La clausura de l'acte ha estat a càrrec del Conseller d'Innovació, Universitats i Empreses, Josep Huguet.

PROMOTOURIST

Un dels fets destacats d'aquesta presentació va ser el comunicat de la creació de la construcció de camins rurals associats a les vies verdes, per incentivar el senderisme, el coneixement a peu del paisatge.

Al Ripollès, hi trobem la llegenda dels Nou Barons de la Fama i d'Otger Cataló que fan el seu jurament a Montgrony; el panteó de la casa com-

tal de Barcelona, al monestir de Ripoll; les figures extraordinàries del comte Guifre el Pelós, l'abat Oliba, l'abadesa Emma o el mite del comte Arnau, lligat estretament al monestir de Sant Joan de les Abadesses i a la Renaixença. Tots aquests arguments han fet que les terres del Ripollès hagin estat considerades tradicionalment el bressol de Catalunya.

Espai CEC

Inauguració del nou rocòdrom del CEC

CAROL TORRES

El Centre Excursionista de Catalunya acaba d'inaugurar al seu estatge social una sala dedicada a l'escalada de bloc. El nou rocòdrom (o sala de bloc) permet als practicants de l'escalada dur a terme un entrenament per millorar el seu nivell actual.

Aquesta instal·lació està pensada per poder millorar els diferents aspectes que influeixen en l'escalada, la tècnica específica, la resistència i la força explosiva per als passos més exigents. A més a més, l'existència de vies i blocs de diverses dificultats marcats en l'espai dona la possibilitat d'avaluar la progressió que es duu a terme. D'altra banda, l'espai és idoni per iniciar-se en l'escalada i tenir un primer contacte, aprendre les posicions bàsiques del cos

i la motricitat adequada.

Característiques del rocòdrom:

- 6 plafons amb diferents nivells d'inclinació, des de placa tombada fins a 45° de desplom.
- Gran diversitat de preses i formes per a totes les dificultats.
- Blocs de 4-6 passos de totes les dificultats marcats i actualitzats periòdicament.
- Rutes de 15-25 passos de totes les dificultats marcades i actualitzades periòdicament.

El 18 d'octubre i el 8 de novembre comencen els propers cursos de formació en escalada de bloc al rocòdrom del CEC.

Roger Cararach

Espeleologia

Estiu profitós per a l'espeleologia

Les habituals campanyes espeleològiques d'estiu acaben amb moltes novetats. La més destacable és la connexió del Pozu'l Hitu amb la cova de Culiembro, a Picos d'Europa. L'equip asturià i britànic aconsegueix d'aquesta manera la travessa més fonda de l'estat espanyol, amb 1.381 m de fondària.

A Itàlia, concretament als Alpi Apuani, s'han superat els 1.000 m de fondària a l'Abisso Satanachia. L'avenc, explorat per espeleòlegs italians de diferents clubs, s'obre en els mar-

bres d'Orto di Donna, a Minucciano.

Més a la vora, a Escuaín (parc nacional d'Ordesa i Mont Perdut), espeleòlegs de l'ERE del CEC, Proteus, SIE i ECG van enllaçar La Bufona (C-20) amb el Forat d'o Barranca d'o Paxón, (C-9). Per connectar les dues cavitats es va haver de bussejar el sífo terminal de -501 m de la Bufona, sífo que fins ara estava inexplorat, i a l'altre costat del qual es va enllaçar amb el C-9 una mica abans del bivac de -800 m.

Valentí Zapater /Josep Guarro

Curses de muntanya

XX edició de la Cursa CEC a Collserola

El proper 21 de novembre, el Centre Excursionista de Catalunya organitza, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona, la vintena edició de la cèlebre Cursa de Collserola. Novament, el campus Nord de la Universitat Politècnica de Catalunya acollirà la sortida i l'arribada de la prova, així com el lliurament de premis, dorsals i vestuaris.

Es manté l'itinerari de l'any passat, un perfil amb un desnivell acumulat d'uns 800 m positius al llarg d'uns 16 km, que ens permetran descobrir una bona part del vessant meridional del parc de Collserola. La plaça Mireia, Sant Pere Màrtir, el pantà de Vallvidrera, el coll de Can Cuiàs, seran alguns

del punts de pas a un itinerari que discorre gairebé en la seva totalitat per pistes i corriols, i que farà gaudir als corredors d'una cursa de muntanya amb tots els ingredients necessaris.

El període d'inscripció serà des de l'1 al dijous 18 de novembre a l'Àrea d'Atenció al Soci del Centre Excursionista de Catalunya, o bé per Internet a www.cec.cat, al preu de 12 €. La inscripció dona dret al dorsal, cronòmetre, avituallaments i obsequi de la cursa.

Així mateix, per tal de dur a terme el nou projecte necessitem, més que mai, la col·laboració dels socis per fer de voluntaris en la cursa i poder, junts, donar a conèixer el CEC a tota la societat.

ARXIU CEC

JAVI GARRIDO

Travessant una galeria inundada de la Bufona (C-20), a Escuaín.

Rutes noves

La Ruta Arnau Mir de Tost, muntanyes, temples i castells

Per veure temples i castells medievals i al mateix temps fer una excursió per la muntanya entre la Noguera i el Pallars Jussà, s'acaba de crear la ruta dedicada a aquest cavaller històric.

Es tracta d'una ruta pel castell i palau residencial de Llordà, el castell de Mur i la col·legiata de Santa Maria del Mur, i el castell i col·legiata de Sant Pere d'Àger. El Consorci del Montsec l'ha engegat conjuntament amb els ajuntaments d'Isona, de Castell de Mur i d'Àger, així com amb el Consell Comarcal de la Noguera i del Pallars Jussà. El que es pretén és promocionar aquests monuments a través del

personatge històric d'Arnau Mir de Tost.

¿Qui era Arnau Mir de Tost?

El personatge d'Arnau Mir de Tost, rellevant dins el segle XI fonamentalment pel paper que jugà dins del procés de conquesta i repoblació de la zona fronterera entre els comtats cristians i els regnes de taifes, deixà un important llegat patrimonial en diferents punts del territori. Més de 30 castells i nombroses possessions agràries, conferiren a Arnau Mir de Tost la condició de vescomte, senyor d'un poderós estat dins el comtat d'Urgell.

Durant els deu anys que Arnau Mir de Tost es va fer càrrec de la senyoria alodial de la vall d'Àger en nom dels comtes d'Urgell, la seva tasca organitzadora no era senzilla; calia organitzar un territori que no estava ni consolidat, calia assegurar la custòdia i la defensa del castell d'Àger molt malmès a causa de la guerra, donar forma jurídica, civil i criminal al repoblament, instaurar una jerarquia eclesiàstica, establir parròquies i crear noves formes de vida; un nou ordre social. La serra del Montsec actuà fins al segle IX com a frontera entre el territori musulmà (Lleida, Àger...) i cristià (Conca de Tremp, Pirineus...). Al segle XI Arnau Mir de Tost travessa la frontera, conquereix Àger i fa que aquesta es desplaci cap al sud.

Berta Palau i Gomà

Comunicació Consorci del Montsec
www.parc-cretaci.com

Inauguració del camí de Sant Jaume del Segre

Les Terres de Lleida disposen de tres trams senyalitzats del camí de Sant Jaume per fer a peu o amb bicicleta, que serveixen per divulgar el patrimoni arquitectònic, natural i gastronòmic del territori. L'un és el camí de Sant Jaume del Segre, que s'inicia a la vila cerdana de Llívia i creua els municipis de Puigcerdà, la Seu d'Urgell i Balaguer per finalitzar a Lleida, des d'on es pot continuar el camí en direcció a Osca o Saragossa. L'altre és el camí de Sant Jaume català, que va des del monestir de Montserrat a Alcaràs i travessa les comarques de la Segarra, l'Urgell, el Pla d'Urgell i el Segrià. El darrer és el camí de Sant Jaume de Tarragona a Lleida, que passa per les comarques de l'Urgell, el Pla d'Urgell, les Garrigues i el Segrià.

Coincidint amb la diada de Sant Jaume i amb l'Any Sant Compostel·là, el passat 25 de juliol es va inaugurar de manera oficial el camí de Sant Jaume del Segre a Ponts, població on hi ha la seu de l'Associació dels Amics del Camí de Sant Jaume del Segre, principal impulsora del projecte de recuperació d'aquesta ruta. Des de Ponts, la ruta religiosa té dos itineraris diferents fins a la capital de la Noguera. L'un passa per Artesa de Segre, Oliana, Seró, Foradada, Cubells i Balaguer. L'altre, per Vilanova de l'Aguda, Cabanabona, Agramunt i la Ribera del Sió.

El camí de Sant Jaume del Segre recupera les antigues vies de pelegrinatge que seguien els pelegrins, principalment durant els segles XI, XII i XIII, en el seu camí en direcció a Santiago de Compostel·la al llarg del riu Segre. Aquest recorregut és la porta d'entrada a través del Pirineu i dona continuïtat als Camins Catalans de Compostel·la que, des de Perpinyà i seguint la vall del riu Tet, arriben fins a Bourg-Madame.

La inauguració del Camí de Sant Jaume del Segre forma part dels actes de l'Europa Compostela 2010, que té el suport dels Itineraris Culturals Europeus del Consell d'Europa i que va ser inaugurada el passat 28 d'abril a Estrasburg. L'Associació d'Amics del Camí de Sant Jaume del Segre participa en aquest projecte i va fer l'intercanvi dels relleus el 18 de juliol a Llívia, punt on s'enllacen el Camí de Sant Jaume que ve de Perpinyà amb el del Segre.

L'itinerari i les guies es poden consultar a: www.camidelsegre.cat

Material tècnic

El gener de 2011 Petzl llança al mercat el GRIGRI 2

Característiques:

- Gestualitat idèntica a un sistema d'assegurament clàssic: l'assegurament es fa amb les dues mans a la corda. El deteniment de la caiguda es fa en prémer el cap lliure amb la mà.
- El fre assistit: en parar la caiguda, l'assegurador subjecta el cap lliure, la lleva gira i pinça la corda, i d'aquesta manera augmenta el fre fins a parar la corda.
- El GRIGRI 2 té un nou disseny que permet un excel·lent control del descens. Una mà subjecta la corda i l'altra desbloqueja la lleva, per mitjà de l'empunyadura. Aquesta empunyadura permet que el bloqueig es faci progressivament. Combinat amb una frenada forta de la lleva, ofereix una gran sensació de seguretat en baixar el company o en el descens en ràpel.
- El GRIGRI 2 és compacte i molt lleuger de 185 g (25% més petit i 20% més lleuger que el grigri).
- La construcció amb una zona de fre i una lleva d'acer inoxidable garanteix una vida útil llarga.
- S'utilitza amb cordes en simple de 8,9 a 11 mm (optimitzat per a les cordes entre 9,4 i 10,3 mm).
- Esquemes d'instal·lació de la corda gravats en l'assegurador (a l'interior i a l'exterior).

El proper mes de gener la prestigiosa marca Petzl llançarà al mercat un nou model de grigri, el mític aparell assegurador que atura, en cas de caiguda, l'escalador que fa de primer, usat en escalada esportiva.

El GRIGRI 2 està dissenyat per facilitar les maniobres d'assegurament. Funciona tant per a l'assegurament del primer de corda com en politja. Pot utilitzar-se en totes les cordes dinàmiques en simple del mercat de 8,9 a 11 mm (optimitzat per a les cordes de 9,4 a 10,3 mm).

Compacte i lleuger, el GRIGRI 2 té un nou disseny que permet un excel·lent control del descens.

«El grigri ha estat un referent en els sistemes d'assegurament en l'escalada esportiva. Ha aportat seguretat, comoditat i és una garantia que permet a l'escalador afrontar amb confiança els passos més tècnics»

Jordi Bernat
President del CADE del CEC

Refugis

Consolidació del Xalet de la Molina del CEC

El Xalet de Molina del Centre Excursionista de Catalunya és tancat des del 2006 per perill d'ensorrament a causa de les esquerdes que amenaçaven l'estructura de l'edifici, amb alteracions greus del sòl i les parets. La causa d'aquests danys va ser deguda al moviment de terres provocats per les obres d'una promoció immobiliària en els terrenys veïns.

El Centre Excursionista de Catalunya pot informar, a hores d'ara, que estem a l'expectativa de signar els convenis definitius per aconseguir el finançament que permeti començar la

primera fase de les obres de consolidació dels fonaments on s'assenta el refugi, que finalment, en una segona fase, es refermarà i tornarà a obrir les portes en un futur proper.

Així, doncs, l'excursionisme d'alta muntanya no perdrà aquest refugi tant apreciat per esquiadors i muntanyencs, una construcció històrica i un edifici emblemàtic de l'arquitectura alpina dels refugis de muntanya. El Xalet de la Molina, construït per Josep Danés i Torras, va ser inaugurat el 5 de desembre de 1925.

El Refugi Ciríac Bonet de Siurana obrirà de nou

El refugi Ciríac Bonet del Centre Excursionista de Catalunya, ubicat a la població de Siurana (Priorat), enlairada en la famosa cinglera de roca calcària, obrirà les portes novament a primers de novembre, segons la previsió.

El refugi Ciríac Bonet per la seva situació privilegiada dins de les muntanyes de Prades, és conegut mundialment com una important escola de l'escalada esportiva; però també és un magnífic punt de partida de rutes excursionistes cap a les muntanyes que l'envolten. És un indret paisatgístic singular, amb una llarga història, envoltat de llegendes i d'una natura realment esplèndida.

Aquest refugi té una llarga història: l'any 1934, el patrici i soci del Centre Excursionista de Catalunya, Ciríac Bonet i Escarrer, el construï el cedi a aquesta entitat. Darrerament s'han estat fent reformes generals per adequar les instal·lacions, ja que el refugi

ha estat molt de temps tancat.

Per celebrar aquesta reobertura i inauguració de les obres realitzades, se el dissabte 13 de novembre s'organitzaran dues excursions que acabaran al mateix refugi amb un dinar.

Francesc Beato

Situació: Siurana (Priorat) – muntanyes de Prades.

Capacitat: 18 places (amb 3 habitacions de 6 places i un bany col·lectiu).

Servei de cuina: esmorzars, dinars i sopars.

Els guardes: Inés María Piñeiro Ibáñez i Carles Domènech Giménez.

Reserves: 676 883 752
refugisiurana@hotmail.com.
Obert tot l'any.

Propietat: CEC

Castell de Mur i col·legiata de Santa Maria de Mur.

A sota: Castell de Llordà i Sant Sadurn de Llordà

Cinema de muntanya

28è Festival Unnim de Cinema de Muntanya de Torelló

Els canvis en el format i en les activitats paral·leles redefeixen el 28è Festival Unnim de Cinema de Muntanya de Torelló, del 12 al 21 de novembre. La fusió entre les caixes Manlleu, Terrassa i Sabadell, sota el paraigua corporatiu d'Unnim, incideix també, des d'aquesta edició, en el nom del certamen. Així, de la coorganització del Festival se n'encarreguen des d'ara la Fundació Festival de Cinema de Muntanya de Torelló i l'Obra Social d'Unnim, que agafa el relleu a l'Obra Social Caixa Sabadell.

El certamen arrencarà amb més força perquè aquest any l'homenatge s'avança fins al primer cap de setmana. Qui s'endurà la Flor de Neu d'Honor de la 28a edició d'aquest festival és l'alpinista austríac Peter Habeler.

Homenatge a Peter Habeler

El divendres 12 es farà una presentació de Peter Habeler al teatre Cirvianum, just abans de projectar la pel·lícula *Everest unmasked*. L'acte d'homenatge serà l'endemà, a la sessió del dissabte 13 al vespre. Es projectarà un muntatge audiovisual que repassarà la vida d'aquest alpinista austríac i se li lliurarà la Flor de Neu d'Honor.

Peter Habeler va néixer a Mayrhofen, al Tirol austríac, el 1942. El seu reconeixement mundial es vincula directament a haver fet l'Everest sense oxigen. El 1978, formant equip amb Reinhold Messner, la seva ascensió va marcar un abans i un després al món de l'alpinisme perquè va posar fi a una hipòtesi mèdica majoritària: els dos alpinistes van demostrar que l'home podia sobreviure al sostre del món sense oxigen artificial. De fet, tres anys abans, amb l'ascens al Hidden Peak (8.068 m) van començar a crear escola. El van escalar sense oxigen, sense portadors i només en tres dies.

Peter Habeler va deixar, però, la primera empremta a la història de l'alpinisme l'any 1969 quan va obrir una nova via a la cara est del Yerupajá, un cim de més de 6.000 m als Andes. La cordada Messner-Habeler va escalar també la complicada cara nord del Mont Cervin en vuit hores, i més tard, van batre rècord històric en pujar a l'Eiger en tal sols deu hores.

Les muntanyes del còmic

Fins a quaranta capçaleres de còmics diferents seran al foyer del teatre Cirvianum en la principal exposició que prepara el Festival Unnim de Cinema de Muntanya. Es tracta de Les muntanyes del còmic, una mostra que ensenya personatges que viuen les seves aventures entre muntanyes.

www.torellomountainfilm.cat

Escalada

«Carros de Roc», un nou circuit d'escalada

Araceli Segarra a la Via del Diedre.

Actualment hi ha un munt de circuits proposats per entitats excursionistes, refugis de muntanya o empreses d'aventura, entre d'altres, que figuren en moltes guies muntanyenques amb la finalitat d'oferir diferents alternatives per gaudir de la natura, ja sigui fent travesses pirinenques o bé realitzant voltes de diversos dies amb inici i final al mateix punt.

Una nova idea ha sorgit darrera-

ment. Es basa en la concorreguda volta dels «Carros de Foc» del parc nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, que un grup d'escaladors han rebatejat amb el nom «Carros de Roc», en què han donat presència a l'escalada en cadascuna de les etapes.

Araceli Segarra, component de la cordada en qüestió, explica en el seu bloc en què consisteix aquest projecte: «vam afegir, amb un grup d'amics, a la famosa travessa del Pirineu dels 9 refugis, una via d'escalada (o dues) en cadascuna de les etapes, i això ho vam batejar com la *Carros on the Rock*. És una mica més dura que la Carros de Foc, perquè cal dur tot el material d'escalada, i cal escalar amb motxilla amb tot el que convé per a 9 dies, i també es fan més metres de desnivell perquè acabem al cim de la muntanya que escalem, en lloc d'anar pel coll.»

Jordi Bernat

(<http://blogs.sportlife.es/aracelisegarra>)

Apartaments turístics Prat de les Mines

Els apartaments turístics Prat de les Mines estan situats a la sortida del poble de Llorts davant de la mina de ferro de Llorts, a la zona esquiable Vallnord, a 7 Km d'Arcalís i a 4 Km del parc natural de Sorteny.

Crta. General 3, Llorts
AD 300 Ordino (Principat d'Andorra)
Informació i reserves: +376 635 005
Telèfon: +376 849 400
www.edificipratdelesmines.com
info@edificipratdelesmines.com

Alain Valls, passió per Sorteny

Alain Valls fa set anys que és guia acompanyant de muntanya del parc natural de Sorteny a Andorra; es dedica a activitats d'educació ambiental i als itineraris ecoturístics. Té 37 anys i una gran experiència com a professional de la muntanya. És guia de muntanya nivell II (EFPEM); tècnic d'escalada (EFPEM); guia de vies ferrades (EFPEM); monitor nacional d'esquí (EFPEM); agent de Medi Ambient; guia oficial del parc natural de Sorteny i educador d'activitats d'educació ambiental.

¿Com definiries el parc natural de Sorteny?

És la primera vall protegida d'Andorra, és el primer parc natural que es va crear aquí, a Andorra, ara fa 11 anys, el 15 de juny de 1999. Una de les raons principals per a la protecció d'aquesta vall tan espectacular és la seva importància botànica, ja que s'hi poden trobar 750 espècies de flors, de les quals una seixantena són endèmiques del Pirineu; així com també 71 espècies d'ocells, 21 de les quals són considerades com a molt interessants pel seu tipisme pirinenc. D'altra banda, també hi ha la història cultural de la vall, les mines de ferro, que atany van ser explotades, i d'on s'extreia el mineral que es baixava per tota la vall fins arribar a la farga, una de les primeres fargues catalanes. Després, el bosc sempre s'ha fet servir per a un profit: el carbó vegetal que és el combustible necessari perquè funcioni la farga, però també l'explotació del bosc

per a l'obtenció de fusta. I sobretot per les plantes medicinals, que són excepcionals en aquesta vall.

Ens trobem ara mateix al jardí botànic del parc. ¿Què representa aquest jardí?

És un jardí botànic on podem trobar una representació de les flors més característiques de la vall. Hi ha unes 300 espècies; les tenim classificades per ambients: comestibles, medicinals, aromàtiques, de roques àcides o calcàries, etc. Totes aquestes plantes les podem trobar en les 1.080 ha que fa el parc. El jardí és molt útil, per exemple, per a l'educació ambiental amb les escoles, però també per a les persones discapacitades, que tenen la possibilitat de pujar per la pista forestal fins al jardí, que està adequat perquè hi puguin entrar amb cadira de rodes. Penseu que per veure el bon aspecte que té aquest jardí són moltes les hores de dedicació. Hi ha un equip

de persones que treballen de jardiners constantment, perquè això a l'hivern està tot colgat de neu...

¿Quina planta destacaries d'aquest jardí?

Aquí tenim el marcòlic pirinenc (*Lilium pyrenaicum*) que és molt maca; la flor d'Andorra, la grandalla (*Narcissus poeticus*); la genciana de Burser (*Gentiana burseri*), també endèmica, nostra, d'aquí el Pirineu. Després tenim flors que no són molt espectaculars, que no són molt vistoses, però que costen molt de trobar, com el jülüvert d'isard (*Xatardia scabra*), una altra planta endèmica del Pirineu. Hi ha també l'àrnica que és molt coneguda perquè és medicinal: es fa servir per als cops.

¿Hi ha tradició aquí a Andorra que la gent vingui a buscar-se les seves herbes a la muntanya?

Sí, sí... Hi ha el coscoll, que és un api de muntanya molt apreciat, o l'enciam de font, que és una mena d'enciam que surt a les fonts d'alta muntanya, a 2.200 m, i evidentment, la xicoia, molt apreciada, quan és tendra, en amanides.

¿Quines activitats feu al parc?

Ara mateix, al final de la primavera i a l'estiu hi ha el jardí botànic, on treballen molt amb l'educació ambiental. És el moment en què vénen les escoles d'Andorra, de l'estiu fins a la tardor, per aprendre (em refereixo a uns 2.000 escolars per temporada). Nosaltres treballam el paisatge, els ecosistemes. Quan acaba l'educació ambiental amb els escolars, comencem amb els itineraris ecoturístics, amb els turistes o muntanyencs.

Explica'ns una mica què són els itineraris ecoturístics.

Els itineraris ecoturístics ofereixen un servei personalitzat tant al públic familiar com al públic interessat per la flora i fauna d'alta muntanya, essent unes sortides efectuades per guies qualificats en ecoturisme. Les sortides guiades que es poden fer són, com a excursions de mig dia: ocells, papallones i zones humides; l'Estanyó, flora i fauna subalpina i alpina; paisatges de circs glacials i boscos vells; pic de la Serrera i pic de l'Estanyó.

* EFPEM (Escola de Formació de Professions Esportives i de Muntanya).

Ascensió al Puigpedrós des del Refugi de Malniu

ALFRED MONTSERRAT

Temps de camí:
4 h 45 min.

Desnivell:
800 m.

Dificultat:
**** cert nivell de dificultat.

Cartografia
Cerdanya. Institut Cartogràfic de Catalunya. Escala 1:50.000.

Amplitud panoràmica en arribar al coll de les Molleres (2.482 m).

- Refugi de Malniu
- Torrent d'Envalls
- Coll de les Molleres
- Cim del Puigpedrós (2.914 m)
- Serrat de les Perdius Blanques
- Estany de Malniu

El Puigpedrós, amb els seus 2.914 m d'altitud, és un dels cims més clàssics del Pirineu català. Situat en la frontera francoespanyola, entre la Baixa Cerdanya i l'Alta Cerdanya, només és superat en tota la comarca, per la tossa Plana de Lles (2.916 m.) i el Carlit (2.921 m.), aquest últim ja a l'Alta Cerdanya. És un cim tècnicament senzill, especialment quan no hi ha neu. Tant sols cal estar una mica preparat des del punt de vista físic, ja que cal superar un desnivell de poc més de 800 m. L'esforç val la pena, ja que si el dia és clar la vista és espectacular en tots dos costats de la muntanya. Els seus vessants pertanyent als municipis de Meranges, Ger, Guils de Cerdanya i Porta.

La ascensió s'inicia al Refugi de Malniu, a 2.130 m d'alçada. S'hi arriba seguint una pista bastant mal asfaltada que surt del poble de Meranges. Al costat de l'edifici hi ha prou espai per deixar el vehicle. (A vegades fan pagar 2 €).

0:00 h Pel costat esquerra del refugi es comença a caminar sobre uns prats que van guanyant alçada amb molta tranquil·litat. Es passa just a tocar de

l'estany Sec i es comencen a superar els primers graons de l'itinerari fets, de trossos herbats, de vegades ocupats per les vaques. A poc a poc es flanqueja el morro format pel serrat de les Perdius Blanques, mentre se segueixen les marques de pintura del GR 11 que es dirigeixen cap al Refugi Folch i Girona i el proper circ d'Engorgs.

0:35 h S'abandona el GR amb el serrat de les Perdius Blanques a la dreta i el petit bony del Pedradreta a l'esquerra. Es remunta el torrent d'Envalls fins al coll de les Molleres. Aquest tram es poc definit per la gran quantitat de senders que el recorren. Potser el millor és travessar el torrent i guanyar alçada pel vessant contrari. Sembla que el camí estigui més definit. Durant la pujada es va perdent la vegetació. Poc abans d'assolir el coll entrem en el domini dels prats de muntanya. Aquí es freqüent veure-hi cavalls.

1:10 h Deixant el coll de les Molleres en diagonal cap a la dreta, s'ha de buscar el pas més fàcil que permeti pujar fins a la carena que forma el serrat de les Perdius Blanques. Des de baix, la ruta es veu com una forta pujada entre rocs i prats. És el que realment és. No hi ha un camí clar, però es impossible perdre's ja que tan sols cal anar tirant amunt.

2:05 h Al capdamunt d'aquesta pujada s'alça el pic de les Molleres del Puigpedrós. És un altre bony de la muntanya que, pel seu vessant nord-oest, enrasa amb el tram final de l'ascensió al cim. A partir d'aquest punt s'inicia

ALBERT MARTÍNEZ

una llarga i pedregosa rampa coneguda com el planell de Campcardós, que a poc a poc va guanyant alçada fins que en els últims 50 m de desnivell forma una petita piràmide constituïda per grans blocs de pedra.

2:50 h El cim del Puigpedrós està ocupat per una senyera, un vèrtex geodèsic, una creu i diversos pessebres i llibres de signatures. Hi ha vistes sobre les muntanyes de Catalunya, Andorra, França i l'Aragó. Destaca, a l'oest, el circ d'Engorgs i tota la visió de la carena ceretana que ve des d'Andorra i mor a prop de Puigcerdà. El retorn es pot fer seguint la mateixa ruta, o, un cop passat el pic de les Molleres del Puigpedrós, cal agafar el

camí que per l'esquerra del serrat de les Perdius Blanques baixa fins a l'estany de Malniu. Segons la llegenda, aquest estany era el punt de trobada de les goges (fades o bruixes de la Cerdanya), que hi arribaven volant amb les seves escombres i on feien invocacions al dimoni.

4:15 h L'estany de Malniu es troba envoltat per un bosc de pi negre, especialment al costat sud. Cap al nord destaquen el castell dels Lladres, cim de 2.504 m i la cinglera de Comaermada. Si es fa aquest itinerari en època de desglaç, abans d'arribar al refugi es troba un petit llac conegut com l'estany de Mal.

4:45 h Refugi de Malniu.

¿T'estimes la Muntanya?
Doncs, et donem el seu telèfon:

933 152 311

Quan li truquis, felicita-la pels seus 40 anys
(1970-2010)

Truca ara, subscriu-t'hi i aprofita aquests avantatges:

6 números +
frontal Petzl TIKKA PLUS ²

24 €
(enviament gratuït)

TIKKA PLUS ²

- Llanterna frontal 1 LED potent, 1 LED vermell i cinc modes d'il·luminació (3 fixes, 2 intermitents)
- 2 fonts lluminoses: 1 LED blanc potent (50 lúmens) i 1 LED vermell per a visió nocturna o senyalització.
- Autonomia de 140 hores.
- Valorada en 36 €

Números endarrerits ¿Te'n falta cap?
Oferta especial **6 números 18 €**

Centre Excursionista de Catalunya

De dilluns a divendres, de 9:00 a 13:00 i de 16:30 a 21:30.

Paradís, 10 i 12 - 08002 Barcelona - www.cec.cat

A ENDESA, QUAN PARLEM D'EFICIÈNCIA
ENERGÈTICA, NO VENEM OCELLS NI FLORS

**"LA NOVA
IL·LUMINACIÓ
DEL LOCAL
ÉS EL MILLOR
CONTRA LA CRISI"**

Flora Revilla Benito
PROPIETÀRIA JOIERIA "HORUS" BARCELONA

"Mai no hagués pensat que una il·luminació eficient i ben estudiada pogués influir tan positivament en les vendes de la joieria. Ha estat com reformar el local, però sense obres ni embolics. El més curiós és que ara el negoci està més ben il·luminat, i, a més, pago menys llum que abans."

Amb el **planilumina** d'Endesa, la joieria Horus contribueix a millorar el medi ambient reduint les emissions de **CO₂** en l'equivalent a **2,7 tones l'any**. A més, estalvia un 80% en el consum elèctric anual i ha aconseguit el doble d'il·luminació i reduir les despeses de manteniment de la instal·lació.

Informi-se'n a www.endesaonline.com o trucant al 902 50 68 70.